

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ - БИТОЛА
ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И УГОСТИТЕЛСТВО - ОХРИД

**ТРАНСФЕР НА РИЗИКОТ НА ЖИВОТНОТО ОСИГУРУВАЊЕ
НА ПАЗАРОТ НА КАПИТАЛ
(Магистерски труд)**

Кандидат:
Филип Дуковски
Број на досие: 510

Ментор:
Проф. Д-р Братислав Милошевиќ

Охрид, 2018 година

Во оваа прилика би сакал да ја изразам својата благодарност кон сите кои со сопствените научни сознанија, корисните сугестии и моралната поддршка придонесоа за оформување на овој труд.

Неизмерна и посебна благодарност му должам на мојот ментор, Проф. Д-р Братислав Милошевиќ, кој со своето знаење, искуство и добронамерност ми помогна во остварувањето на целите, и огромна благодарност за поттикот во потрагата по нови научни вистини во областа на осигурувањето и за сите отстапени материјали и стручна консултација на ова научно поле.

Благодарност изразувам и до сите мои колеги од Факултетот за туризам и угостителство - Охрид, кои на било каков начин ми помогнаа во истражувачката работа и за нивната голема посветеност во моето истражување.

АПСТРАКТ

Инвестирањето во животното осигурување веќе подолго време е едно од најатрактивните вложувања во Европа и во светот, затоа што со него се акумулираат вложените средства преку долгорочното штедење. Животното осигурување е најбзорастечки сегмент во осигурителната индустрија. Тоа е така, делумно поради ниското ниво од кое што се стартуваше пред неколку години, а делумно поради зголемената конкуренција по влезот на повеќе компании за осигурување на пазарот и нивните напори за зголемување на свесноста кај населението за неговите придобивки. На овој начин осигурениот создава сигурност за себе, а истовремено го обезбедува своето семејство со финансиска сигурност при евентуален несреќен случај, траен инвалидитет или загуба на животот.

Основен мотив на секое осигурување, како и на животното осигурување е потреба од економска заштита од ризиците. Животно осигурување како економска институција претставува општествена потреба, односно организациона борба за отстранување и намалување на причините кој можат да предизвикаат штета. Особината на животното осигурување е значајна во финансискиот сектор, бидејќи таа претставува извор на финансиски долгорочни инвестиции и според тоа може да се забележи дека, е главен генератор за раст на стопанскиот развој. Компаниите за осигурување во извршувањето на своите задачи, вршат кумулација на финансиски средства кој се користат за развој на општеството.

Во овој магистерски труд ќе биде прикажан концептот на животното осигурување преку работењето на компаниите во светот и во Република Македонија. Пред сè ќе биде обработен концептот на ризик во животното осигурување и механизмот на трансфер на ризик во животното осигурување и пазар на капитал во пазарни услови. Посебен дел е отстапен на поврзаноста на животното осигурување и пазарот на капитал, концептот на остварување принос и можностите за заработка од овој вид на осигурување. Преку работењето на компаниите за животно осигурување во Република Македонија, поблиску ќе биде претставен овој пазар во нашата земја.

Клучни зборови: *животно осигурување, пазар на капитал, принос, трансфер на ризик*

Содржина:

В о в е д	5
ГЛАВА 1 - ЖИВОТНО ОСИГУРУВАЊЕ И ПАЗАР НА КАПИТАЛ	8
1. Основни карактеристики на животното осигурување	10
1.1 Значење на животното осигурување	14
1.2 Макроекономски функции на животното осигурување.	15
2. Основни карактеристики на пазарот на капитал	19
2.1 Видови пазар на капитал	20
2.2 Функции на пазарот на капитал.	21
ГЛАВА 2 - МЕХАНИЗАМ НА ТРАНСФЕР НА РИЗИК ВО ЖИВОТНОТО ОСИГУРУВАЊЕ НА ПАЗАРОТ НА КАПИТАЛ	25
1. Ризикот како категорија во животното осигурување	26
2. Механизам на трансфер на ризик во животното осигурување и пазар на капитал во пазарни услови	28
2.1 Примена на механизам на трансфер на ризикот на државата на пазарот на капитал	29
2.2 Примена на механизам на трансфер на ризикот на животното осигурување на пазарот на капитал	34
ГЛАВА 3 - КОМПАНИИ ЗА ЖИВОТНО ОСИГУРУВАЊЕ НА ФИНАНСИСКИОТ ПАЗАР	43
1. Поврзаност на пазарот на животно осигурување и пазарот на капитал	44
2. Учество на компаниите за животно осигурување на финансиските пазари	45
3. Нови услови за спроведување на животното осигурување како обврска	47
3.1 Високо вкупно мешање со низок сметководствен ризик	48
3.2 Критички осврт на „Unisex” тарифите	48
3.3 Биолошки фактори „стареење” и „здравствена состојба”	49
4. Пазар на животно осигурување во развиените економии и земјите од регионот	51
5. Пазар на животно осигурување во Република Македонија	55
Глава 4 - АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА ДОБИЕНИТЕ РЕЗУЛТАТИ	60
1. Развојот на животното осигурување во Република Македонија	61
2. Последни податоци за состојбата на животното осигурување во Република Македонија	66
3. Потенцијал за инвестирање на пазарот на капитал	74
ЗАКЛУЧОК	77
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	85

ВОВЕД

Човекот и неговото семејство уште од најрано време се среќаваат со различни видови на опасности кои можат да им предизвикаат штета. Различните облици на опасности придонесува потреба за заштита на сопствените добра, односно потреба да се обезбеди сигурност на лицата и нивниот сопствен имот.

Осигурувањето како посебна дејност има превентивна и репресивна функција. Таквата функција практично овозможува непречено одвивање на економската активност, односно одржување на континуитетот на страната на понуда (на производи и услуги) што придонесува и влијае на стабилизација на пазарот. Осигурувањето претставува институција која ги надоместува настанатите штети во општеството, во неговото стопанство или кај луѓето, под дејство на природните сили или несреќни случаи. Тоа всушност обезбедува економска заштита на осигурениците (правни и физички лица) од штетните дејствија и економските растројства кои можат да се остварат кога ќе настане осигурен случај и ќе се реализира ризикот кој остава последици на текот на општествената репродукција и секојдневието на луѓето.

Кога ќе се споменуваат поимите опасност, ризик, штета, отштета сите тие кај нас асоцираат на нивна тесна поврзаност со осигурувањето, додека самиот збор осигурување создава претстава за сигурност.

Осигурувањето, всушност, претставува здружување на средства на сите оние кои се изложени на иста опасност со цел заеднички да ја поднесуваат штетата која ќе им се случи само на некои од нив. Тоа подразбира покривање на случајни штети, непредвидливи, но веројатни. Осигурувањето станува институција која го спроведува трансферот на ризиците од осигурените на осигурителот со што на осигурените им ги надоместува износите за кои претрпеле штета.

Животното осигурување е еден од двата главни облика на осигурување, покрај неживотното осигурување. Овој тип на осигурување опфаќа осигурување во случај на доживување, осигурување во случај на смрт, мешовитото осигурување на живот, рентно осигурување и осигурување на живот со поврат на премии.

Осигурувањето на живот претставува долгорочно решение кое нуди комбинација на најбезбеден облик на штедење, сигурност и осигурување, така што приспособен на индивидуалните потреби. Неговата уникатноста се состои во неговата осигурителна и истовремено штедна компонента. Може да се каже дека, животното осигурување е еден вид на инвестиција во сигурна економска иднина. Со уплата на осигурената сума во животното осигурување се собираат парични средства, кој се со долгорочен карактер. Така собраните средства компании за осигурување ги вложуваат во сигурни развојни програми и сето тоа има голем позитивен ефект за државата и стопанството од една страна и за самиот осигурен од друга страна.

Како резултат на операциите на пазарот на капитал доаѓа до креирање на соодветни хартии од вредност, акции и обврзници. Издавањето на хартиите од вредност, како и нивната продажба, претставува примарен пазар. Подоцна со веќе издадените хартии од вредност се тргува на секундарниот пазар, т.е. се врши нивно продавање и купување помеѓу учесниците на пазарот. За да можат да се одвиваат сите овие трансакции, пазарот на капитал се регулира со соодветна законска регулатива и на него се формираат институции кои ги овозможуваат и олеснуваат операциите на сите останати учесници.

Полисата за животно осигурување е уникатен финансиски производ кој нуди двојна повољност: истовремено осигурување и заштеда. Доколку настане некој од ризиците кои ги покрива, корисникот на осигурувањето ја добива целата осигурена сума заедно со дотогаш припишаната добивка. Доколку не настане осигурен случај, осигурениот ги добива сите средства кои ги вложил зголемени за вквалкуирана каматна стапка која е моментално поголема од каматната стапка на девизните депозити во банките, но и зголемени за дивидендата, односно добивката која ја припишуваме секоја година. Имајќи предвид дека воспоставениот пензиски систем е неодржлив на долг рок, полисата за животно осигурување е вистински одговор во што треба да се штеди за мирна старост: како клучни конкуренти на полисата за животно осигурување се наметнуваат вложувањето во банки, инвестициски фондови и пазарот на капитал. Сепак, вистинското конкурентно опкружување за овој производ не е развиено, бидејќи речиси и да не постои друг производ кој овозможува долгорочно и пензиско штедење, притоа покривајќи ризици од појава на болест или несреќен случај.

Животното осигурување во Република Македонија е брзорастечки сегмент, но сè уште недоволно развиен. Сепак, овој сегмент од осигурителниот пазар бележи тенденција на раст од година во година, така што оптимистички се очекуваат позитивни резултати и во иднина. Ова се темели на најавите и новите производи што ги подготвуваат компаниите од сегментот на животното осигурување и нивните проценки дека имаат голем, но сè уште неосвоен простор на македонскиот пазар.

Функцијата на трансфер на ризик преку пазарот на капитал генерира позитивни екстерни ефекти за економијата. Со заштитата на индивидуите и правните лица од финансиски загуби осигувањето придонесува до редуцирање на товарот што инаку би можел да биде предмет на алиментација од постојниот воспоставен социјален систем, на земјата.

Основната функција на осигурувањето е пренесување (трансфер) на ризикот од страна на осигурениците до осигурителот. Осигурувањето создава сигурност кај поединците и деловните субјекти во случај на настанување на штета тие да бидат соодветно обесштетени. Чувството на сигурност е неопходно за општеството да биде во можност да функционира ефикасно и да можат да се постигнат креативни достигнувања. Со други зборови, осигурувањето создава основа за преземање на инвестиции, како предуслов за економски раст. Со преземањето на ризикот од страна на компаниите за осигурување се намалува несигурноста и нестабилноста во економијата и се намалува влијанието на потенцијалната криза на микро и макро ниво. Преку можноста за пренос на ризикот и надомест на штетата се охрабруваат економските субјекти кои чувствуваат аверзија кон ризикот да купуваат добра, особено оние кои се со поголема вредност, да инвестираат и тоа не само во постојните производи и производни процеси, туку и да инвестираат во оние проекти кои ги вклучуваат технолошките промени, со кои се зголемува производството и вработеноста и се овозможува економски раст. Како што е споменато од страна на Ward and Zurbruegg (2000)"... без пристап до осигурителни производи компаниите не ќе бидат подготвени да развиваат нови производи".

ГЛАВА 1 - ЖИВОТНОТО ОСИГУРУВАЊЕ И ПАЗАР НА КАПИТАЛ

Животот на луѓето е полн со изненадувања и непредвидливи настани. За голем дел од постапките во секојдневниот живот луѓето знаат и истите однапред ги планираат, меѓутоа во животот се случуваат и настани кои не зависат од нивната волја т.е. се случуваат непредвидено. Поради фактот дека не може да се предвиди нивното случување, произлегува и неможноста луѓето да се подготват за последиците од таквите настани, кои последици можат да бидат и катастрофални како по животот, така и по имотот на луѓето. Земјотресите, хавариите, епидемиите, пожарите, поплавите и многу други елементарни непогоди се само дел од таквите настани кои можат да се случат во животот на луѓето.

Основната и заедничка карактеристика на сите тие настани е токму неизвесноста за нивното настанување, односно истите можат да се случат еднаш, двапати или повеќепати во текот на животот, но не е исклучена ниту можноста да во текот на животот на едно лице да се случат повеќе различни настани, но исто така постои и можност истите да не се случат ниту еднаш во текот на животот. Токму таквата неизвесност била причина за појава на осигурувањето, поради потребата луѓето да си обезбедат соодветна заштита т.е. обесштетување доколку им се случи некој од осигурените настани. Со осигурувањето не се спречува настанување на осигурениот настан, туку се врши пренесување на ризикот од можноста за настанување на истиот врз друштвото за осигурување, односно осигурувањето претставува облик на управување со ризикот насочено пред сè кон намалување на финансиските губитоци. И покрај тоа што ваквите настани можат да предизвикаат најразлични последици, сепак се чини дека финансиски последици се најизразени, односно највоочливи кај ваквите настани. Таквите последици можат да бидат големи така што едно лице не би можело самостојно да ги поднесе, а без притоа да ја доведе во прашање како својата така и егзистенцијата на своето семејство. Од таа причина се јавува осигурувањето со кое се здружуваат ризиците на повеќе лица во едно друштво за осигурување кое полесно може да ја поднесе исплатата на штетата која настанува¹.

Во европските развиени земји овој вид осигурување се смета за најпривлечно и најсигурно штедење, а сè повеќе животното осигурување станува атрактивно и во земјите во развој.

¹ Крстановски Миладин, „Осигурително право“, Факултет за туризам и организациони науки-Охрид, 2007 година, стр.32

Комбинирањето на осигурувањето од осигурениот ризик и штедењето ја отсликува специфичноста на самото осигурување. Развојот на пазарното стопанство придонесе да се развие свеста кај населението, но и кај претприемачите од малите и средни бизниси за планирано и сигурно штедење.

Животното осигурување го поттикнува економскиот развој на различни начини, придонесувајќи да се зголеми нивото на инвестиции и иновации во осигурителниот сектор. Тоа придонесува за модернизација на финансискиот пазар и им овозможува на компаниите полесен пристап до капиталот, а тоа доведува до побрз економскиот развој и подобрен животен стандард. Инвестициите што се пласирани од осигурувањето на живот имаат големо и важно економско и социјално значење, зашто се во функција на промовирање на економскиот раст и полната вработеност.

1. Основни карактеристики на животното осигурување

Основната карактеристика на животното осигурување се состои во фактот што тоа претставува комбинација на осигурување од осигурливиот ризик и штедење. Со договорот за осигурување живот се дефинираат реципрочните обврски на договорните страни, договорувачот на осигурувањето да плаќа премија за осигурување, а осигурителот да ја исплати определената сума на пари по пат на примена на начелото на еквивалентност. Договорите за осигурување живот се повеќегодишни и се со точно утврдени права и обврски, со однапред познат или утврден износ и динамика на плаќање на премија за вкупното време на траење на осигурувањето. Со оглед на фактот што осигурувањето живот претставува функција од осигурување и штедење, тоа подразбира дека штедниот дел од премијата заедно со каматата во текот на траењето на осигурувањето се акумулира и се формира т.н. фонд на математичката резерва. Или овој фонд може да се дефинира и како состојба на средства кои се потребни за исполнување на идните обврски на осигурителот (осигурената сума), намалена за вредноста на идните обврски на договорувачите на осигурувањето (штедна премија). Неопходноста од создавање на фондот на математичката резерва произлегува од самата специфичност на осигурување живот. Имено, од функцијата штедење кај осигурување живот произлегува извесност на обврска од исплата на осигурената сума во случај на доживување на договорениот временски период.

Со оглед на фактот што договорите кај осигурување живот се повеќегодишни, се наметнува потребата од издвојување на дел од премијата во форма на штедење, кој се издвојува и пренесува од година во година и заедно со каматата се формира математичка резерва со намена за исплата на осигурените суми по договорите кои истекуваат во соодветна година. Со Законот за супервизија на осигурувањето се предвидува посебна заштита на средствата од математичката резерва, при што тие мора да се евидентираат на посебна сметка и имаат посебна намена и не можат да бидат предмет на принудно извршување за обврските од другите класи на осигурување.

Постојат најразлични видови осигурување на живот, но сите тие имаат заедничка карактеристика, а тоа е што овозможуваат и долгорочно штедење. За да може осигурениот да се осигура од ризик, неопходно е да плати премија, а тоа всушност зависи осигурената сума кај животното осигурување. Полисата за животно осигурување е уникатен

финансиски производ што нуди двојна поволност: истовремено му овозможува на осигурениот да се осигура и да штеди². Доколку настане осигуран случај (се случи некој од ризиците што ги покрива полисата), тогаш корисникот на осигурувањето или неговите наследници ја добиваат целата осигурена сума. Доколку не настане некој од ризиците што ги покрива полисата, осигурениот ја добива однапред договорената осигурена сума, зголемена за износот на остварената добивка што ја определува компанијата за осигурување секоја година. Полисата за животното осигурување е производ што му е потребен на секој поединец, затоа што освен што овозможува долгорочно штедење, исто така, овозможува покривање на ризиците од болест или несреќен случај. Финансиските последици од преживување тешка болест или несреќа можат да бидат уништувачки за животниот стандард на семејството. Со полисата за животното осигурување се обезбедуваат приходи во најтешките моменти за семејството, покривање на болнички трошоци и нега.

Полисата за животното осигурување е уникатен финансиски производ кој нуди двојна поволност: истовремено осигурување и заштеда. Доколку настане некој од ризиците кои ги покрива, корисникот на осигурувањето ја добива целата осигурена сума заедно со дотогаш припишаната добивка. Доколку не настане осигурен случај, осигурениот ги добива сите средства кои ги вложил зголемени за вквалкулирана каматна стапка која е моментално поголема од каматната стапка на девизните депозити во банките, но и зголемени за дивидендата, односно добивката која ја припишуваме секоја година. Имајќи предвид дека воспоставениот пензиски систем е неодржлив на долг рок, полисата за животното осигурување е вистински одговор во што треба да се штеди за мирна старост: како клучни конкуренти на полисата за животното осигурување се наметнуваат вложувањето во банки, инвестициски фондови и пазарот на капитал. Сепак, вистинското конкурентно опкружување за овој производ не е развиено, бидејќи речиси и да не постои друг производ кој овозможува долгорочно и пензиско штедење, притоа покривајќи ризици од појава на болест или несреќен случај.

² Гордана Витанова, Животното осигурување како заштеда и дополнителен извор на приходи, Еквилибриум бр. 5, Економски факултет – Прилеп, Прилеп, 2011 год. стр. 15

➤ Видови осигурување живот

Сите договори за осигурување живот, во праксата можат да се поделат на две групи: тие што се однесуваат на осигурување живот (осигурување на определен рок) и на тие што вклучуваат елемент на штедење или инвестиции, кои ги нарекуваме готовински полиси. Врз основа на овој систем на поделба, производите на осигурување живот се делат на:³

1. Осигурување на одреден рок или временско осигурување (term insurance);
2. Доживотно осигурување (whole-life insurance);
3. Осигурување живот со доживување или даровно осигурување;
4. Универзално осигурување живот;
5. Приспособливо осигурување живот и
6. Променливо осигурување живот или варијабилно осигурување живот.

Временското, доживотното и осигурување живот со доживување се традиционални форми на осигурување живот и тие постојат оддамна. Договорите за универзално, варијабилно и приспособливо осигурување живот се релативно нови иновации кои датираат од 70-тите години на 20-тиот век. Игнорирајќи ги за момент разликите меѓу одредени видови полиси за осигурување живот (како договори за осигурување живот), производите на осигурување живот може да се поделат на две групи и тоа: оние што обезбедуваат чиста заштита на осигурување живот, наречени временско осигурување и оние што вклучуваат заштеди и елементи на инвестирање кои ќе ги наречеме готовински полиси. Оттука, производите на осигурување живот може да се поделат во две групи:

<u>Временско осигурување</u> <u>(чиста осигурителна заштита)</u>	<u>Готовинско осигурување</u> <u>(заштита и заштеди)</u>
Временско осигурување	Доживотно осигурување Осигурување живот со доживување Универзално осигурување живот Приспособливо осигурување живот Варијабилно осигурување живот

³ Prof. dr. Veselin Avdalović, Osiguranje, Beograd, 2007

Иако постојат важни разлики меѓу полисите што се класифицираат како готовински полиси, овие договори се повеќе слични отколку различни. Оттука, ние во моментот ќе се задржиме на разликите меѓу временското осигурување живот, кое овозможува чиста осигурителна заштита и готовинското осигурување живот, во кое видлива е комбинацијата на осигурување со елементи на штедење. Бидејќи доживотното осигурување е прототип за готовинските договори, тоа може да послужи како претставник во дискусијата за готовинските полиси општо⁴.

Животното осигурување е план за проценка на ризик, т.е. инструмент преку којшто ризикот од прерана смрт се пренесува од лицето на групата. Сепак, условите што се осигуруваат имаат единствени карактеристики и оттука договорот за осигурување од непредвидливи ситуации се разликува од другите видови договори за осигурување. Настанот што, всушност, се осигурува ќе се случи сигурно. Ризикот во животното осигурување не е дали лицето ќе почине, туку кога, а ризикот се зголемува од година-во година. Можноста за загуба во животното осигурување е поголема во втората година од договорот, што се однесува до компанијата, отколку во првата година, и така натаму, сè додека осигурениот не почине. Не постои можност за делумна загуба на животното осигурување, каков што е случајот кај осигурувањето на имот и осигурувањето на одговорност. Токму затоа сите полиси се полиси за исплата на готовина.

⁴ Проф. д-р Ристо Фотов М-р Катерина Фотова ОСИГУРУВАЊЕ Штип, 2014, http://eprints.ugd.edu.mk/11827/1/Osiguruvamje_Fotov%20kniga.pdf

1.1 Значење на животното осигурување

Осигурувањето живот треба да нагласи дека има двојна цел. Имено покрај осигурителната заштита, со која се обезбедува економска и социјална сигурност на осигурениот во согласност со индивидуалните потреби, особено е значајна функцијата на акумулација на капитал. Не треба да се испушти од вид дека делот од премијата кај, осигурувањето живот, кој се издвојува како штедење, претставува односно има наменски, врзан и долгорочен карактер. Тоа впрочем произлегува од повеќегодишниот карактер на договорите за осигурување живот, чие траење се протега на повеќе години (вообичаено 10 години) и цел на штедење дефиниран преку осигурената сума. Оттука, произлегува дека штедењето по пат на осигурување живот претставува: дисциплинирана, континуирана, долгорочна и наменска постапка. Во оваа пригода треба да се наведе дека посебните правила на кои се базираат правните односи кај осигурување на лица, важат и кај осигурување живот. Како такви се:

- осигурената сума претставува важен елемент на договорот и во исто време претставува и горна крајна граница на обврската на осигурителот,
- не се применуваат правилата за над и под осигурување,
- корисникот на осигурувањето има право да врши кумулирање по повеќе договори од осигурувањето,
- за склучените договори не се бара имотен интерес спрема предметот на осигурување, што подразбира дека договор за осигурување може да се склучи и за случај на смрт на трето лице.

Основната премиса кај животното осигурување и кај осигурувањето воопшто е дека тоа е всушност механизам за управување со ризикот којшто е првенствено насочен кон намалување на финансиските губитоци кои настануваат како резултат на несакани настани, но и ефикасен инструмент за штедење кога ќе се случат тие настани и е ориентиран кон намалување на несигурноста, особено финасиската. Осигурувањето од непредвидената ситуација има одредени белзи и карактеристики што го прават единствено, па така и договорот за осигурување од непредвидените ситуации по многу нешта се разликува од другите типови на осигурување. Кај овој вид на осигурување настанот од кој се осигуруваме е позната случка, а тоа е дека никој не живее вечно, знаејќи ги и имајќи ги во предвид биолошките и природните процеси, имајќи го во предвид животниот тек, раѓање,

живеење и умирање. Сепак, животното осигурување не ги нарушува барањата на осигурителниот ризик, а не се осигура можноста за смрт туку предвремената смрт. Кај овој вид на осигурување е карактеристично тоа што ризикот не е дали индивидуата ќе почине, туку кога, а ризикот се зголемува од година во година. Од гледна точка на компаниите за осигурување може да се забележи дека шансите за загуба според договорот за животно осигурување се поголеми во втората половина од договорот отколку во првата, и така натаму сè додека осигуреникот не почине⁵.

1.2 Макроекономски функции на животното осигурување

Животното осигурување е придвижувач на целиот осигурителен пазар. Со заздравувањето на макроекономските показатели, животните осигурувања би требало да ја преземат водечката позиција во вкупната премија од осигурување. Либерализацијата на пазарот на осигурување кај нас е неопходен услов за развој, но и здраво работење на секторот. Зголемената конкуренција директно влијае на пазарниот удел, цената на производите и активностите на компаниите. Сепак, услов за зголемената конкуренција да ги даде позитивните резултати кои се очекуваат од неа е да биде следена со стабилност на валутата, стабилен раст на БДП, даночни олеснувања при животното осигурување и регулираност на пазарот⁶.

➤ Финансиска стабилност, функција на животното осигурување

Финансиската стабилност се состои во тоа да им обезбеди финансиска или економска заштита на човекот, неговите блиски и нивниот имот кој може да биде оштетен или уништен од делување на различни опасности (ризици). Најважно од сè е значењето кое животното осигурување го има во сигурноста која им ја овозможува на поединците и нивните блиски, односно надомест на штета во случај на смрт, инвалидитет, исплаѓање на премија во случај на доживување, со што осигурувањето ја презема општествената функција на државата. За опстанок и напредок потребна е заштитата на поединецот и неговите блиски, како и самото општество во економската свера, кое придонесло за

⁵ <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2015/04/zivotno-osiguruvawe.pdf> ЖИВОТНО ОСИГУРУВАЊЕ
Автор: Асистент м-р Марјан Габеров (Европски универзитет Р. М. – Факултет за правни науки) Април, 2015 г.
⁶ <https://faktor.mk/zoshto-makedonskite-gragani-se-povek-e>

пронаоѓање на самото животно осигурување кое му нуди заштита на населението. Компаниите за осигурување со помош на акумулираните средства од даноците и придонес за заработувачка, претставува квалитетна, должничка, односно во голем износ алиментација на државните социјални фондови. Најзначајна е оваа последица во време кога зголемена е невработеноста и кога таа е во загрижувачки размери.

Исполнување на обврската за подмирување на придонеси, придонесува обезбедува економска заштита на оние особи кој претрпеле одредени ризици во работата односно кога тие останале без работа. Актот на животното осигурување на цената е од големо и непроценливо значење, што се забележува од неговото големо учество во бруто домашниот производ⁷.

➤ Економско-социјална функција на животното осигурување

Социјалната функција на животното осигурување во суштина претставува, подобар услов за живот, односно го подобрува начинот на живот. Со оваа функција луѓето и државата се заштитуваат од ризик на два начини:

- посредна заштита-остварен надомест на штета која е појавена во времето на осигурен случај;
- непосредна заштита-превентивни мерки (спречување на примерок за можни штетни доживувања) и репресивни мерки (сузбивање на штетата која е настаната во времето на осигуран случај).

Од страв во поглед на штетните последици на своите активности кој човекот не може да ги предвиди, човекот се потпрел на осигурувањето кое влиае и на зголемување на слободата и неизвесносата на човекот. Животното осигурување претставува еден вид на штедење и се смета за еден од најсовршен и најсигурен облик на штедење и има големо значење за самиот осигурен. Осигурувањето има карактер на наменско штедење и одржување на животниот стандард, односно тоа е насочено кон сигурност и акумулирање на парични средства за идните потреби. Непосредната заштита во суштина опфаќа социјална заштита на луѓето и други дејности и се остварува преку: осигурувањето на лица и акумулацијата на самото осигурување. Животното осигурување со своите акумулирани средства претставува напредок и има влијание врз животниот стандард, со што овозможува поголема

⁷ Проф. Д-р. Братислав Милошевиќ: „Животно и здравствено осигурување“, Факултет за туризам и угостителство-Охрид, 2010 година, стр. 52.

материјалната состојба на општеството, која има големо значење и влијае на стопанството и социјалниот развој воопшто.

Непосредната заштита на социјалната функција во голема мера може да помогне во остварувањето на социјалната политика на самата држава која е спроведена во општествената заедница. Зголемувањето на бројот на полиси за животно осигурување го намалува притисокот на социјални давачки од страна на државата во други земји. Политиката на самата држава треба да има за цел да го поттикне овој процес така што, ќе им овозможи на сопствениците дополнителни олеснувања. Големо влијание има приватното здравствено и пензиско осигурување кој им помага на државните социјални програми.

➤ Финансиско-акумулаторска функција на животното осигурување

Финансиско-акумулаторска функција се огледува на облик на вложувања на собрани парични средства во поединечни стопански гранки, со што се зголемува општиот стопански развој во земјата. Животното осигурување е специфична финансиска работа која е од големо значење за осигурениците, осигурителите и за самата држава, бидејќи тоа претставува акумулација на големи финансиски средства во долг временски период, кој како такви можат да се пласираат на пазарот на капитал и да се искористат за други намени. Голема е предноста која ја имаат бидејќи, се работи за долгорочни средства што придонесуваат за заштита на државата односно на нејзината националната економија, така што овозможуваат за намалување на количината на парични средства во оптек, односно намалување на инфлаторни движења. Долгорочните средства кој се акумулирани се насочуваат кон рационално финансирање и развој, пред сè на инфраструктурни проекти кој се од големо значење за државата⁸.

Долгорочноста на средствата на животното осигурување придонесува и стабилност во банкарскиот сектор, со можност на обем на долгорочни дадени депозити. Големо е значењето на акумулираните долгорочни средства од самото осигурување, бидејќи тие влијаат на стимулирачкиот развој на државата, односно во изградба на недвижности кој се од непроценливо значење за државата како што се патишта, болници, старечки домови итн. Фондовите кој се формирани од акумулираните средства имаат доста важна

⁸ www.emagazin.com.yu.

општествена функција, бидејќи претставуваат долгорочни средства, а секоја држава се залага да акумулира повеќе парични средства, бидејќи тоа овозможува поголема можност да се обезбедат финансии за општествена репродукција⁹.

⁹ Д-р.Антонио Тасик, „Осигурување на лица, посебно осигурување на живот во нашите сегашни услови“. Симпозиски реферат, Трогир, 1975 стр. 14

2. Основни карактеристики на пазарот на капитал

Пазарот на капитал претставува збир на односите помеѓу понудата и побарувачката на долгорочни хартии од вредност. Преку пазарот на капитал доаѓа до размена на паричните средства од оние кои ги имаат на оние на кои им се потребни, при што, корисниците на средствата им плаќаат одреден надомест на позајмувачите во вид на камата (што ја добиваат сопствениците на обврзниците), дивиденда (што ја добиваат сопствениците на акциите) или слични исплати, како што е капиталната добивка, која одговара на разликата меѓу продажната и куповната цена на хартиите од вредност¹⁰.

Основата на пазарот на капитал е долгорочниот капитал, односно купопродажбата на долгорочни хартии од вредност. Тој е дел од финансискиот пазар кој го опфаќа и пазарот на пари. На пазарот на капитал претпријатијата се снабдуваат со капитал за финансирање на нивните развојни програми, што е од исклучителна важност за работата и проширувањето на нивната дејност.

На страна на понудата и на страната на побарувачката на долгорочни парични средства се јавуваат следниве субјекти: населението, стопанството, државата и банките. Сепак, населението се јавува во улога на нето-доверител, што значи дека повеќе пласира сопствени средства отколку што користи, додека стопанството е најголем нето-корисник на средствата, што значи дека повеќе користи средства од пазарот на капитал, за инвестирање, отколку што таму ја пласира сопствената акумулација¹¹.

Постојат неколку главни дејанија на пазарот на капитал. Од нив најважно е вршењето на пазарно вреднување или капитализација на претпријатијата, а врз основа на курсот на хартиите од вредност.

Треба да се нагласи дека пазарот на капитал е еден од механизмите во рамките на финансискиот систем преку кој се врши алокација на слободните финансиски средства, а пред сè за инвестициони цели.

Во многу земји постои државен орган наречен „Комисија за хартии од вредност“, кој врши контрола на емитурањето и тргувањето со хартии од вредност, и воопшто работата на

¹⁰ Сашо Арсов, Финансиски менаџмент, Економски Факултет - Скопје, 2008, стр. 181.

¹¹ Сашо Арсов, Финансиски менаџмент, Економски Факултет - Скопје, 2008, стр. 181.

берзите, со цел да се спречат евентуални неправилности и шпекулации, односно да се заштитат интересите на инвеститорите купувачи на долгорочни хартии од вредност¹².

2.1 Видови пазар на капитал

Во најширока смисла се разликуваат договорен пазар или пазар на кредити, и пазар на вредносни хартии кој се смета и за пазар на капитал во потесна смисла.

Пазарот на капитал може да биде **примарен** и **секундарен**. На примарниот се врши продажба на нови емисии долгорочни хартии од вредност, односно акции и обврзници, а на секундарниот се врши купопродажба на веќе еднаш емитирани хартии од вредност, што значи дека тие само го менуваат сопственикот.

Постои **организиран** и **неорганизиран** пазар на капитал. Организираниот се остварува преку берзите и шалтерите на банките, а во неорганизираниот не важат берзанските правила и прописи. На организираниот пазар (се нарекува и службен) се котираат хартии од вредност на познати, големи и реномирани компании.

Берзите претставуваат место или институција во рамките на која се одвива организирано тргување со хартии од вредност. Тргувањето се врши со посредство на овластените учесници на овој пазар – брокерите, кои тргуваат за сметка на своите клиенти. На берзата има и други овластени учесници како што се дилерите, кои тргуваат за своја сметка, потоа специјалисти, маркет-мејкери, и други, во зависност од самата берза, нејзиниот тип, начин и организација на работа. Во овој поглед не постојат единствени правила, туку секоја берза има свои специфичности¹³. За работење на берзата не е доволно да има вредносни хартии, туку е потребно да има мобилен и ликвиден пазар на кој се среќаваат се поголем број понудувачи и побарувачи на вредносни хартии. Значи, треба да има стабилна понуда и побарувачка на вредносни хартии¹⁴.

Пазарите преку шалтери претставуваат алтернативен облик на пазар на хартии од вредност. Името го добил од неговиот дамнешен облик, кога клиентите доаѓале директно на шалтерите на банките и таму купувале или продавале хартии од вредност. Ваквиот

¹² <http://panoptikum.mk/pazar-na-kapital/>

¹³ Сашо Арсов, Финансиски менаџмент, Економски Факултет - Скопје, 2008, стр. 181.

¹⁴ Љупчо Трпески, Банкарство и банкарско работење (прво издание), Економски Факултет - Скопје, 2009, стр. 201.

облик одамна е исчезнат, но името останало и тоа денес се однесува за тргувањето во самите брокерски куќи, во кои денес се одвива огромен дел од прометот со хартии од вредност, посебно во западните земји. Имено, еден дел од куповните и продажните налози што ги добиваат брокерските куќи, можат според своите карактеристики (вид, количина, цена) да се реализираат во самата куќа, без да се излегува на берзата со нив. Така се избегнува плаќањето провизија на берзата и се поедноставува работата на брокерите¹⁵.

Помалите претпријатија учествуваат на неорганизираниот (неслужбениот) затоа што не ги исполнуваат условите за тргување на берзите. На него се врши купопродажба на расположливи финансиски средства на оние што нудат и оние што имаат потреба од капитал. Нивните врски се воспоставуваат преку директни деловни односи¹⁶.

2.2 Функции на пазарот на капитал

Постоењето на пазар на капитал има големо значење за националните економии поради неговите специфичности, односно карактеристиките и функциите коишто ги има. Финансирањето на деловните субјекти преку пазарот на капитал има клучно значење во секоја национална економија, исклучиво за поголемите компании кои со своите перформанси влијаат врз однесувањето на помалите компании. Па така, пазарот на капитал овозможува да се согледаат трендовите и перформансите на поголемите компании кои котираат на берзата, како и финансиските трендови на целокупната економија¹⁷. Постојат повеќе функции на пазарот на капитал, и тоа:¹⁸

1. Функција на мобилизација и алокација на финансискиот капитал

Првата функција на пазарот на капитал е мобилизација, односно прибирање, и алокација, односно разместување на слободниот паричен капитал, кој подоцна служи за долгорочно финансирање на работењето на деловните субјекти. кој начин на прибирање на паричниот

¹⁵ Сашо Арсов, Финансиски менаџмент, Економски Факултет - Скопје, 2008, стр. 182.

¹⁶ Љупчо Трпески, Банкарство и банкарско работење (прво издание), Економски Факултет - Скопје, 2009, стр. 199.

¹⁷ Dejan Erić *Finansijska tržišta i instrumenti* -/2. izmenjeno i dopunjeno izd.-Beograd; Čigoja štampa/ 2003. стр. 133

¹⁸ Цветкоски Горан, „Инвестициските фондови и ефикасноста на пазарот на капитал“, Магистерски труд, Економски Факултет, Прилеп, 2014, стр. 12.

капитал претставува начин на доброволна централизација на капитал и негово производсвено ориентирање. Корпорациите преку ноќ доаѓаат до капитал кој веќе претставува нивен „сопствен“ капитал, бидејќи не се обврзуваат на инвеститорите да им ги вратат вложените парични средства, туку само да им платат надомест (дивиденда, камата).

2. Функција на тековно вреднување на деловните субјекти

Втората функција е тековното вреднување на самиот деловен субјект – покажување на неговата моментална пазарна вредност. Преку утврдување на цените на акциите и обврзниците (на берзите), според тоа и на цената на капиталот, се врши и тековно вреднување на самото претпријатие што ги емитирало хартиите од вредност. Ако претпријатието работи успешно, цените на издадените хартии од вредност ќе бидат повисоки и обратно претпријатието ако работи неуспешно.

3. Функција на реструктурирање на деловните субјекти од аспект на финансиско, управувачко и сопственичко реорганизирање

Пазарот на капитал го овозможува финансиското, сопственичкото и управувачкото реструктурирање на претпријатијата и дејствува врз зголемувањето на вкупната ефикасност на стопанисувањето на националната економија во целост, затоа што брзо реагира на промената на одделните перформанси.. Ако претпријатието работи неуспешно често доаѓа до преземање на претпријатието од група на други сопственици, кои поставуваат свој управувачки кадар, а тие пак вршат други реструктурирања при работењето во претпријатието. Тоа значи дека секој деловен субјект мора да работи успешно со цел да остарува профит како основен предуслов за негово опстанување на пазарот. Доколку менаџерскиот тим донесе несоодветна одлука, тоа се одразува врз целокупното работење т.е. профитабилноста, позицијата на пазарот и сл., тоа влијае врз цената на акциите така што се намалува нивната пазарна вредност.

4. Функција на обезбедување на ликвидност и можност за оптимизација на сопственото портфолио на инвеститорите

Пазарот на капитал исто така има функција да ја обезбедува ликвидноста на средствата на потенцијалните инвеститори и им овозможува да вршат оптимизација на сопственото

портфолио. Ликвидноста на средствата е осигурена со самиот факт што на берзата хартиите од вредност можат релативно лесно да се продадат и да се претворат во паричен капитал кој може да се пренасочи во други инвестиции.

5. Функција на механизам за финансирање на државата

Во зависност од степенот на развиеност на пазарот на капитал на една држава постои и можноста за мобилизирање на финансиски фондови за финансирање на сопствената активност. Колку е поразвиен овој сегмент, толку е поголема можноста на државата, преку мобилизирање на средствата да ги остварува поефикасно и поефективно своите активности. Тука особено е ставен акцент на пазарот на државните обврзници како сегмент од пазарот на капитал. Меѓутоа, доколку државата се финансира преку директно задолжување кај Централната банка, таквата состојба би предизвикала инфлација. Наспроти тоа, финансирањето на јавните расходи преку пазарот на капитал овозможува неинфлаторен начин на финансирање.

6. Функција за привлекување на странски инвеститори во националната економија

Постоењето на добро организиран пазар на капитал е фактор кој позитивно влијае врз донесувањето на одлуките од страна на потенцијалните странски инвеститори да инвестират во домашната економија. Добро организиран пазар на капитал, исто така, значи и добро регулиран пазар, каде постојат механизми за контрола на одвивањето на активностите, што е доста привлечно за странските инвеститори. Странските инвеститори се важни за земјите во развој, токму поради недостигот на домашното штедење заради остварување на повисоки стапки на раст и развој.

7. Функција за оневозможување на монополизација на тековите на финансискиот капитал

Доколку пазарот на капитал се карактеризира со релативно слободен влез и излез, на страната на понудата и на страната на побарувачката, тогаш се оневозможува здобивањето со монополистичка моќ на постојните институции во финансискиот систем. На пример, во држава каде што најголемиот дел од финансискиот систем го претставуваат банките,

воспоставувањето и развојот на пазарот на хартии од вредност може да ја редуцира монополската моќ на банките при интеграцијата помеѓу штедачите и заемобарателите. Инвеститорите реагираат брзо и ги насочуваат своите слободни финансиски средства кон посигурни и попрофитабилни компании каде што би можеле да остварат голем профит. Изборот на компанија во којашто ќе го инвестираат слободниот финансиски капитал го вршат врз основа на податоците за работењето на конкретните компании.

ГЛАВА 2 - МЕХАНИЗАМ НА ТРАНСФЕР НА РИЗИК ВО ЖИВОТНОТО ОСИГУРУВАЊЕ НА ПАЗАРОТ НА КАПИТАЛ

Осигурувањето, всушност, претставува здружување на средства на сите оние кои се изложени на иста опасност со цел заеднички да ја поднесуваат штетата која ќе им се случи само на некои од нив. Тоа подразбира покривање на случајни штети, непредвидливи, но веројатни. Осигурувањето станува институција која го спроведува трансферот на ризиците од осигурените на осигурителот со што на осигурените им ги надоместува износите за кои претрпеле штета.

Осигурувањето во основа функционира на имплементација на начелото на взаемност и солидарност. На основа на ова начело се постигнува изедначување и израмнување на ризиците на прифатливо (лесно подносливо) мошне ниско ниво, се атомизира (фрагментација). Тоа пак (атомизација на ризикот), преку неговото распоредување на мноштво осигуреници, т.е. раситнување на големите штети на безброј мали претставува техничката суштина на осигурувањето.

Развојот на осигурителниот сектор има влијание врз економскиот раст, меѓутоа и самиот економски раст има силни повратни ефекти врз развојот на осигурувањето. Активностите на компаниите за осигурување во улога на финансиски посредници и механизам на трансфер на ризиците и обесштетување, придонесат за раст и развој за националната економија. Значењето на врската осигурување-економски раст (анг. insurance-growth nexus) се зголемува со зголемување на учеството на осигурителниот сектор во вкупниот финансиски систем во скоро секоја развиена земја и земјите во развој.

1. Ризикот како категорија во животното осигурување

На прв поглед, поимот ризик претставува едноставна категорија. Кога некој ќе изјави дека постои ризик во одредена ситуација, слушателот сфаќа што значи тоа: дека во одредена ситуација постои несигурност за крајниот резултат и дека постои можност тој да биде неповолен¹⁹.

Под ризик во осигурително-правна смисла, се подразбира можност за случување на извесен настан кој може да предизвика штета на имотот или да го повреди телесниот интегритет на човекот, односно да му нанесе смрт. Во можноста од случување на ризикот се изразува неговата неизвесност, која е нужна за еден ризик да би можел да биде осигурен. Тоа значи дека треба да постои можност од случување пожар, поплава, експлозија, кражба, и др. за да би можело да се склучи осигурување од овие ризици. Од тука треба да разликуваме појмовно ризик од остварен настан т.е. осигурен случај.

Под ризик се подразбира остварување на еден економски штетен настан. Тоа е во основа и најширока дефиниција за ризикот. Но, поимот ризик во осигурувањето подразбира негово препознавање по следниве елементи:²⁰

- ризикот мора да бидевозможен;
- остварувањето на ризикот да предизвикува економска штета;
- ризикот мора да биде неизвесен;
- остварувањето на ризикот мора да биде случаен, значи не се јавува само еднаш.

Сè поголемиот број на финансиски производи во Македонија е показател дека расте свеста кај населението за потребата на разни начини да ја обезбедат својата финансиска иднина. Во зависност од тоа колкава аверзија имаат спрема ризикот, за некои луѓе тоа е штедење во банка, за други вложување во доброволниот пензиски фонд, додека за трети инвестиција во недвижности или пак хартии од вредност. А сè поголем е бројот на оние кои се одлучуваат да купат животното осигурување. Тоа е пред сè производ кој не е наменет само за неговиот корисник, туку и за неговите најблиски во случај на смрт, колку и да звучи неубаво. Поради фактот што луѓето не сакаат многу да размислуваат за смртта, компаниите за животното осигурување најмногу го нудат овој производ во комбинација со

¹⁹ <http://www.aso.mk/dokumenti/Ispiti/Priracnik%20za%20zastapnicii%20vo%20osiguruvanjeto.pdf>

²⁰ Проф. д-р Ристо Фотов М-р Катерина Фотова ОСИГУРУВАЊЕ Штип, 2014,
http://eprints.ugd.edu.mk/11827/1/Osiguruvamje_Fotov%20kniga.pdf

штедна компонента, што значи дека освен покривање на ризик од смрт, со овие животни полиси луѓето можат да заштедат за поудобна старост или пак да им дадат поголема поддршка на своите деца кога ќе го започнуваат нивниот живот.

Населението, по навика, сè уште се одлучува за класичниот метод на штедење во банка поради тоа што го перципираат како посигурен, иако за разлика од животното осигурување класичното штедење не гарантира финансиски надомест и исплата на целосната сума за најблиските во случај на немил настан.

За да го направат животното осигурување попримамливо за сите оние кои се обесхрабриле од пониските приноси кои ги носи, компаниите за животно осигурување воведуваат сè повеќе иновации во своите производи со цел да им излезат во пресрет на барањата и потребите на клиентите²¹.

Управувањето со ризиците претставува активност насочена кон изнаоѓање и спроведување на соодветни мерки со цел превентивно делување на ризиците. Целокупниот процес на управување со ризиците подразбира еден цел склоп на активности кои се исцрпуваат преку преземање на ризик, идентификација, анализа и проценка на истиот како и делување на него (на ризикот) по пат на превенција, редукција, избегнување, самопридржување и пренесување со користење на услугите на реосигурување. Патем споменувајќи го реосигурувањето треба да се наведе дека во поново време поради појава и случување на сè поголеми и катастрофални штети, во процесот на управување и справување со ризиците сè повеќе се користат и услугите на пазарот на капитал како инструмент за трансфер на ризикот. Имено, природните катастрофи достигнаа нови рекордни нивоа од аспект на интензитетот и големината на загубите. Несовпаѓањето помеѓу економските и осигурени вредности, капацитетот и ценовните флукуации на интернационалните реосигурителни пазари, како и сомнежите кои се однесуваат кон одредени (ре)осигурители на катастрофи за плаќањето на сумите кои се однесуваат на големи природни катастрофи, резултира во барање на алтернативни методи за трансфер на ризик преку пазарот на капитал. Широкиот спектар на нови инструменти на финансискиот пазар, како што се ризичните обврзници, терминските договори, фјучерсите, своповите и опциите се покажаа како адекватни инструменти за трансфер на ризикот на пазарот на капитал. Непостојаноста на достапниот

²¹ <https://faktor.mk/koj-veli-deka-zivotnoto-osiguruvanje-ne-se-isplati>

реосигурителен капацитет и реосигурителните цени придонесоа исто така за фаворизирање на пазарот на капитал како едно решение за осигурување на ризикот

2. Механизам на трансфер на ризик во животното осигурување и пазар на капитал во пазарни услови

Основната функција на осигурувањето е пренесување (трансфер) на ризикот од страна на осигурените до осигурителот. Осигурувањето создава сигурност кај поединците и деловните субјекти во случај на настанување на штета тие да бидат соодветно обесштетени. Чувството на сигурност е неопходно за општеството да биде во можност да функционира ефикасно и да можат да се постигнат креативни достигнувања. Со други зборови, осигурувањето создава основа за преземање на инвестиции, како предуслов за економски раст. Со преземањето на ризикот од страна на компаниите за осигурување се намалува несигурноста и нестабилноста во економијата и се намалува влијанието на потенцијалната криза на микро и макро ниво. Преку можноста за пренос на ризикот и надомест на штетата се охрабруваат економските субјекти кои чувствуваат аверзија кон ризикот да купуваат добра, особено оние кои се со поголема вредност, да инвестираат и тоа не само во постојните производи и производни процеси, туку и да инвестираат во оние проекти кои ги вклучуваат технолошките промени, со кои се зголемува производството и вработеноста и се овозможува економски раст. Како што е споменато од страна на Ward and Zurbruegg (2000)"... без пристап до осигурителни производи компаниите не ќе бидат подготвени да развиваат нови производи"²².

Инструменти на пазарот на капитал кои денес се достапни за покривање на ризикот може да се групираат на следниов начин:

Инструменти за финансирање на ризикот:

- Потенцијален (непредвидлив) капитал
- Инструменти за трансфер на ризикот преку:
- Обезбедување на ризикот на осигурување преку издавање на обврзници
- Осигурителни деривати

²² http://www.aso.mk/dokumenti/trudovi/2012_J_Kjosevski.pdf

Неколку години досега, пазарот на капитал ги обезбедуваше компаниите за осигурување со ограничен капитал преку таканаречените програми за потенцијален капитал кои се однесуваат за обезбедување од природни катастрофи и загуби на капитал.

Функцијата на трансфер на ризик преку пазарот на капитал генерира позитивни екстерни ефекти за економијата. Со заштитата на индивидуите и правните лица од финансиски загуби осигувањето придонесува до редуцирање на товарот што инаку би можел да биде предмет на алиментација од постојниот воспоставен социјален систем, на земјата.

Тоа особено се остварува со користење на финансиски инструменти на пазарот на капитал со што осигурувањето се секјуритизира (термин кој понатму во текстот ќе се користи и со истиот ќе се објаснува процесот на користење на хартии од вредност, како инструменти од пазарот на капитал, во функција на обезбедување на осигурувањето од катастрофални ризици). Со помош на секјуритизацијата на осигурувањето се врши пренесување на преземените ризици од страна на компаниите за осигурување на пазарот на капитал преку операција на купување на прометни финансиски хартии од вредност во замена за готовински средства. Со тоа се остваруваат бенефити кои се манифестираат преку зголемена ликвидност, постигнување на пазарна вредност на хартиите од вредност, пониски трошоци и подобрување на кредитниот рејтинг. Кога говориме за секјуритизација на осигурувањето, патем да кажеме дека причините за нејзино појавување произлегува од искуството на осигурителите и реосигурителите со неодамнешните катастрофи и потребата од преценување на катастрофалните ризици, како и развојот на пазарот на капитал со нови класи на средства и негова постојана потрага за остварување повисок принос и постигнување диверзификација и конечно како резултат на реструктурирањето на осигурителната индустрија.

Имено, станува збор за осигурителни инструменти кои можат да се поделат на две групи и тоа: инструменти кои се користат за трансфер на ризикот (реосигурување, тргување на берзите со деривативи на хартии од вредност, свопови и обврзници кои се користат за заштита од катастрофални штети - загуби) и инструменти со кои се обезбедува потенцијален додатен капитал (акредитиви, записи - хартија од вредност со која се

обезбедува потенцијален вишок на средства - Contingent surplus note, и акции кои се продаваат во случај на стварување на катастрофални штети – catastrophe equity puts)²³.

2.1. Примена на механизам на трансфер на ризикот на државата на пазарот на капитал

Трендовите на остварување катастрофални штети, ја потенцира потребата на разгледување на ризикот на остварувањето катастрофални настани на државно ниво. Иако секторот за осигурување и реосигурување е најранлив, катастрофални настани предизвикуваат значителни проблеми за целата економија, дури и во најразвиените земји. Историски гледано различните форми на здружување, на племенската заедница, семејството, сè до државата, имале намера да обезбедат заштита од ризици. Улогата на државата е, по дефиниција, дека на нејзина територија треба се заштитат граѓаните и имотот од деструктивните ефекти на природните сили и ризиците поврзани со човековите активности. Со оглед на тоа државата интервенира директно и индиректно - посредно. Интервенција на државата се постигнува преку регулирање на условите за работење на компаниите за осигурување, со цел да се заштитат осигурените. Во нормални услови, кога на секторот за осигурување и реосигурување му се обезбедува доволно капацитет за покривање на изложеноста на ризици, влијанието на Владата треба да биде ограничено во улога на регулатор. Сепак, во услови кога понудата за осигурување од катастрофални ризици во приватниот сектор е ограничена, државата по правило директно се вклучува во работата на осигурувањето. Оваа директна улога на државата на осигурителниот пазар се постигнува преку основање на државни друштва за осигурување или преку финансиска поддршка на приватниот сектор кога државата има улога на реосигурител во крајна нужда. Во земјите од регионот, на пример, компаниите за осигурување со години постигнувале лоши резултати во областа на осигурувањето и земјоделството е форма на државна интервенција, која се реализира во форма на државни субвенции за премии за осигурување, што е неопходно во оваа сфера. Сепак, директни форми на интервенција на владата во форма на надоместок што се случува во земјите од регионот не е оправдано, со оглед дека има мал интерес за осигурување, што треба да биде примарна форма на заштита.

²³ Д-р Ристо Фотов ЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ НА ОСИГУРУВАЊЕТО

Природните и човечки предизвиканите катастрофални настани предизвикуваат значителни трошоци за поединечните држави кои настануваат врз основа на потребите на санација на катастрофалните штети. Иако со помош на меѓународната заедница делумно се компензираат овие трошоци, минатото искуство, особено во земјите во развој, покажува дека појавата на катастрофални штети има значајни, мултипликативни негативни импликации за јавните финансии.

Управувањето со ризик е систематски процес на создавање на реална проценка на вистинското ниво на ризик и спроведување на мерки за зголемување на веројатноста за успех и намалување на веројатноста од неуспех и несигурноста за остварување на поставените цели. Рамката за управување со ризик предложена од страна на Меѓународната организација за стандардизација, иако првенствено е наменет за деловните субјекти, има генерално применливи фази и на ниво на земјата. Имено, на државно ниво, управувањето со ризиците треба да започне со нивна идентификација, како и да се идентификуваат можните сценарија за нивна реализација и потенцијално влијание. Тоа е фаза која се карактеризира со голема неизвесност во поглед на потребната проценка на веројатноста и потенцијалните последици на достигнување првенствено ризици со катастрофални последици. Соработката со компании за осигурување и друштва за реосигурување кои имаат искуство во квантифицирање и управување со различни ризици и користење на модел за управување со ризици може многу да помогнат. Откако ризиците се идентификувани и нивните специфични параметри, во однос на веројатноста за остварување и интензитетот на штетните последици, потребно е да се рангираат. Утврдувањето приоритети за ризик е неопходно за оптимално користење ограничени финансиски ресурси во контролирањето или финансирањето на ризикот.

Во контекст на севкупните напори за адекватно управување со ризиците на ниво на држава, некои од можните решенија се форсирање на задржување на ризикот. Во оваа смисла тоа е можно, од фискална гледна точка, појавата на природни и технолошки катастрофи, да се третира како потенцијална обврска за државата, а во овој случај постои практично ограничување на изводливоста за земјите со високо ниво на буџетски дефицити, особено во земјите со апсолутно ниски буџетни приливи. Исто така, можно е формирање на државни средства за финансирање на катастрофални штети чии средства се обезбедени од редовните годишни расходи на Буџетот, како што е случај со мексиканскиот фонд за

финансирање на штета на природни катастрофи - Fondo Nacional de Desastres Naturales (FONDEN). Овие пристапи, врз основа на средства од тековниот буџет, кои претставуваат еден вид на задржување на ризикот, може да бидат корисни во ситуации каде што не постојат ограничувања на земјата за задолжување во странство. Сепак, кога постојат ограничувања за задолжување, а остварувањето на катастрофални штети предизвикува шокови за економијата во целина, користењето на осигурување и други форми на финансирање на ризикот стануваат позначајни. Примената на безбедносни ризици од катастрофални штети е незамислива без примена на реосигурување, а во услови на ограничени капацитет на светскиот пазар на реосигурување и се поголемата зависност на компаниите за осигурување од достапноста на овие капацитети, доаѓа до зголемување на премија за осигурување со што се намалува достапноста на приватното осигурување и се насочува поголем товар за државата.

Со развојот на осигурувањето и реосигурувањето, со цел да се финансираат последиците од остварените катастрофални штети кои се случуваат во последно време, се појавуваат решенија кои земјите може да ги применуваат со цел да се намали влијанието од катастрофите за јавните финансии. Партнерството на јавниот и приватниот сектор, и на државно и меѓународно ниво, каде што значајна улога имаат меѓународните институции како што се Светската банка, како и користењето на можностите за трансфер на катастрофални ризици за инвеститорите на пазарот на капитал, претставуваат најновите решенија создадени со цел да се минимизираат опишаните проблеми, особено во услови на ограничен капацитет на традиционалниот, приватниот осигурителен сектор и глобалниот пазар на реосигурување.

Еден од проблемите со кои се соочуваат земјите во развој е недоволно присуство на приватното осигурување, или поради достапност на одреден вид покриеност поради недостаток на интерес на осигурените, поединците и бизнис субјектите, кои се надеваат на државна помош во случај на појава на катастрофални случаи. Таквите тенденции се присутни во земјите од регионот. На пример, во сите земји во регионот ризикот од поплави и ризикот од земјотрес се ризици со потенцијално најзначајните последици. Според Католичкиот универзитет во Лувен, во Белгија, поплавите во 2010 година се меѓу првите десет најкатастрофални природни катастрофи што некогаш биле настанати во Хрватска, Босна и Херцеговина и Србија. И покрај тоа, само 6% од граѓаните кои живеат

во Хрватска имаат осигурување со договорно покривање на дополнителен ризик од поплави, а во Србија само 0,8% од осигурувањето на имот беше дополнително ангажирано со покриеност за ризик од земјотрес и ризик од поплави. Мислиме дека со директно учество на буџетските средства во финансирањето на штетата предизвикана од катастрофални настани е многу подобар начин кој може да се постигне преку партнерства на јавниот и приватниот сектор, како и обезбедување на финансиски надомест на оштетените лица во случај на појава на ризик кој не ги исполнува условите за осигурување утврдени од страна на приватниот сектор. Предноста на партнерствата помеѓу јавниот и приватниот сектор е во фактот што на овој начин е можно да се подобри:

- 1) способноста за моделирање на катастрофалните штети,
- 2) идентификација на ефективни мерки за намалување на веројатноста за достигнувања, но исто така и негативно влијание во случај кога штета веќе претходно се појавила
- 3) капацитет за прифаќање на ризикот.

Една од можните насоки за развој на партнерствата помеѓу јавниот и приватниот сектор со цел да се финансираат штетните последици од катастрофалните настани, се пуловите. Пулови се независни правни лица кои се ангажирани од акционерските друштва за осигурување или реосигурување, со цел да извршат коосигурување, односно реосигурување во име и за сметка на своите членови. Овие заедници функционираат според истите принципи на кои функционира осигурувањето, ризико здружувањето или формирањето заедница за ризикот. Националните пулови се пуловите на друштвата за осигурување и реосигурување, со државна поддршка. Имено, овие пулови се формираат за да обезбедат осигурување за покривање на високи ризици, како што се земјотреси и поплави, кои се сметаат за фундаментални и кои се надвор од контрола на поединци или групи и имаат крајно негативни последици за целото население, економијата и инфраструктурата на националните економии. Начинот на функционирање на овие пулови е сличен на начинот на функционирање на конвенционалните пулови за осигурување, со основна разлика што овие пулови се финансиски поддржани од државата или од институциите на меѓународната заедница.

Во услови на ограничен капацитет во реосигурувањето и ретроцесија пазарот за прифаќање на ризикот од осигурување во последната деценија, решението се наоѓа во пренесување на овие ризици на пазарот на капитал. Друштвата за осигурување и

реосигурување почнуваат да применуваат секјуритизација на ризикот на осигурување, со цел негов трансфер, преку ликвидни хартии од вредност, на инвеститорите на пазарот на капитал. Обврзниците за катастрофални штети претставуваат еден од најчесто користените инструменти на алтернативен трансфер на ризик кои како замена за трајното покрие на ризикот од осигурување се користат од страна на осигурителите и реосигурителите. Дополнителните можности на овие инструменти во финансирањето на последиците од катастрофални штети за осигурениците и реосигурениците отвараат идеи за можностите за примена на овие инструменти и на државно ниво.

2.2. Примена на механизам на трансфер на ризикот на животното осигурување на пазарот на капитал

Примената за секјуритизација во осигурувањето прво е применета во животното, а потоа и во неживотното осигурување. На осигурителниот пазар во почетокот на деведесеттите години на дваесеттиот век доаѓа до започнување на примена на механизмите на секјуритизација кои се применуваат во банкарската индустрија со цел:

- 1) монетизација на неликвидни побарувања и трансфер на кредитен ризик (цел која е идентична на целите на останатите секјуритизации),
- 2) финансирање на зголемените регулаторни барања во однос на големината на резервите и
- 3) пренос на ризик од осигурувањето на пазарот на капитал.

Во животното осигурување се применува секјуритизација со покриеност на сите три цели, а во неживотното осигурување во главно се остварува само третата цел. Секјуритизацијата е еден од механизмите што компаниите за осигурување можат да ги користат во управувањето со ризиците и капиталот. Подобрувањето на ефикасноста на употребата на капиталот е крајната цел за примена на хартиите од вредност. Имено, со цел да се подобри употребата на капиталот на компании за осигурување за животно осигурување, мора да се анализира изложеноста на ризик, да се утврди потребниот износ на капитал за да се обезбеди солвентност на дадено ниво на изложеност на ризици и да се обезбеди најсоодветен (трошошно ефикасен) извор на тој капитал. Потребата за поседување на капиталот, односно релативно високо ниво на резерви на осигурување произлегува од специфичностите на активностите на осигурителот на живот кој на осигуреникот треба да му обезбеди исклучително високо ниво на безбедност, која е неопходна за одржување во

текот на долг временски период. Употребата на пазарите на капитал за прифаќање на осигурителен ризик (ризик од смртност, долговечност и морбидитет), како и со соодветните работи на ризиците на осигурување (како што се, на пример, ризикот од предвремено раскинување на договорот за осигурување на живот или ризикот од употреба на вградени опции, на пример, можност за гарантирање на исплата на фиксна каматна стапка независно од движењата во финансискиот пазар) предвидува зголемување на достапниот капитал потребен за покривање на ризикот и во краен исход доведува до повисок капацитет и поголема ефикасност на пазарот на осигурување во целина.

Постојат неколку причини зошто секјуритизацијата е оправдана, или зошто нејзиниот развој се случува во областа на осигурувањето на живот. Надоместокот на трошоците за склучување на договорот за осигурување на живот, кој е преку премии за осигурување се амортизира, но сепак, регулаторните барања за да се обезбедат резерви за новоиздадените полиси, доведуваат до ситуација во која истовремено се присутни два притисоци: потреба од дополнителни средства за да се продолжи со работа и нивото на потребниот капитал за да се исполнат регулаторните барања се намалува, што доведува до развој на секјуритизацијата на вградени вредности. Исто така, секјуритизацијата овозможува друштвата за осигурување за осигурување живот да се здобијат со дополнителен капитал по пониски трошоци како резултат на зголемување на транспарентноста и како последица на повисокиот рејтинг, а со тоа и пониски каматни стапки, кои мора да се нудат на инвеститорите отколку што би било случај со директно финансирање, преку емисија на акции и обврзници бидејќи компаниите за осигурување традиционално се познати по својата затвореност и комплексноста што бара од нив, што во случај на зголемување на капиталот преку инструменти за директно финансирање, да мора да им понудат на инвеститорите повисока каматна стапка. Покрај тоа, секјуритизацијата во областа на осигурувањето на живот е важна за покренувачите на трансакцијата поради тоа што обезбедува заштита од ризикот од смртност и ризикот за доживување, карактеристика на овој тип на осигурување, како и на кредитниот ризик, кој се јавува во овие видови на осигурување кои имаат вградена опција на гарантирана исплата на фиксна каматна стапка независно од движењата на финансискиот пазар. Во областа на осигурувањето на живот, средствата и обврските во билансот на состојба на друштвата за осигурување претставуваат проценките на сегашната вредност на паричните текови кои се својствени за

секоја поединечна позиција на средства или обврски. Во теоријата, секоја од овие позиции може да биде предмет на секјуритизација, доколку ги исполнува условите кои се типични за секјуритизацијата во целина, но тие се само неколку позиции во практиката на спроведување на секјуритизацијата.

Секјуритизацијата на идните парични текови од блок или група задачи на осигурителите на животот значи секјуритизација на блок животни или рентни осигурувања со цел да се постигнат целите како што е капитализација на трошоците за стекнување на нови полиси за осигурување, реализација на вградени вредности, или реализација на вредноста на идните добивки на проценета сегашна вредност и напуштање на одредени географски области или линии на деловни активности. Во САД, секјуритизацијата на идните парични текови од затворена група на осигурување на живот се создадени паралелно со процесот на консолидација, зголемен притисок за одржување на стапка на поврат на капиталот, а особено како резултат на конверзија на друштвата за заемно осигурување и акционерските друштва за осигурување. Како основни причини за овие конверзии се наведени: подобрување на способноста да се подигне нов капитал, поголеми можности за раст на стекнување на нови компании или диверзификација, можности за понуда на опции на акции во насока на задржување на вработените и обезбедување поволен даночен третман. Од друга страна, во Европа, има зголемена побарувачка за проактивно управување во интерес на акционерите и подобрување на важноста на реализацијата на вградените вредности, односно монетизација на идните профити.

Секјуритизацијата на вградена вредност на друштвата за животно осигурување, иако е слична на секјуритизацијата во други области, сепак е специфична поради вклучувањето на готовинските текови поврзани со резервите на друштвата за осигурување за кои средствата поврзани со нето сегашната вредност на паричните текови може да се смета за „вградена“ во резервите на друштвата за осигурување. Секјуритизацијата на вградени вредности се разликува од другата секјуритизација во осигурителната индустрија, која е поврзана со секјуритизација на ризикот од осигурување. Примарна задача на секјуритизацијата на вградени вредности не е трансфер на ризикот, туку монетизација на профитот вграден во веќе постоечките или веќе склучените договори за осигурување на живот.

И покрај фактот дека потребите за финансирање се клучна движечка сила за користење на секјуритизацијата на вградени вредности, оваа секјуритизација и трансфер на ризикот од морталитет и ризикот од предвременно раскинување на договорот. Во случај на поголем морталитет отколку што се очекува или повеќе предвременно откажување од очекуваното, доаѓа до намалување на готовинскиот прилив, што ќе влијае на можноста за одложување или намалување на плаќањата на камата и главница за инвеститорите. Во спротивно, се постигнат позитивни трендови, подобри отколку што се очекува, преку структурирање на трансакциите, на остварената разликата право ќе имаат компаниите за осигурување, односно спонзорите на трансакцијата. Исто така, во случај на користење на производи на осигурување на живот кои содржат вградени гаранции, на пример, исплата на фиксни каматни стапки, постои ризик дека приходот од пласман на инвестициите нема да се усогласи со обврските пришто со секјуритизацијата на вградени вредност и овој ризик инвеститорите се префрла заедно со другите ризици поврзани со инвестициските пласмани на друштвата за осигурување кои се составен дел од работниот блок.

Секјуритизацијата на вградени вредноста на осигурување и реосигурување во животното осигурување овозможува остварување на своите цели преку обезбедување на пристап до дополнителни форми на регулаторниот капитал по пониска цена на подигање на капитал во однос на алтернативните форми на зголемување на капиталот преку издавање на традиционални должнички или сопственички хартии од вредност за кои инвеститорите бараат повисок поврат поради изложеност на сите деловни ризици на осигурителот, ослободува капитал за вложување во нови деловни активности на тој начин што ја подобрува на вредноста на акциите, ја подобрува ликвидноста и кредитниот рејтинг.

Типичните трансакции на секјуритизација на вградени вредности обично го означуваат следниот курс на дејствување: изолација на блокови работи на затворено или отворено портфолио со ограничувања во користењето на актуарски анализи и структурирање на паричните текови, формирање на нови компании или средства за специфични цели во оние јурисдикции кои обезбедуваат поволен регулаторен третман и чија примарна цел прифаќа блок операции од билансот на состојба на компаниите за осигурување за живото осигурување. Врз основа на прифатените блок активности на средставата за посебна намена емитуваат хартии од вредност, најчесто обврзници и ги продаваат на инвеститорите. Најчесто, во трансакциите на секјуритизацијата на вградени вредности се

појавува гарант или спонзор кој дополнително ја обезбедува трансакцијата што се намалува кредитниот ризик на инвеститорите.

Во една типична трансакција на секјуритизација за финансирање резерви, осигурителот или реосигурителот отстапува затворени блок работи на осигурување на средствата за посебни намени еднаква на разликата помеѓу големината на резервите што се смета за економски оправдана и вкупните резерви. Средството со посебна намена наменето на основата на трансферираниот вишок резерви, емитува хартии од вредност, обично обврзници, вообичаено обврзници, кои се продаваат на инвеститорите, а чии приходи од продажба се користат како колатерал за обврзници и за вишокот резерви, што е финансирање на резерви префрлени на инвеститори на пазарот на капитал. Овие средства може да се користат во случај на потреба за дополнителни резерви на осигурениците, или ако искуството во однос на стапката на смртност на секјуритизираниот блок на осигурување е различен од планираното.

Имено, доколку стапката на смртност е поголема одколку што осигурителот предвидел, пресметаната премија за осигураната штета прво ќе биде покриена од расположливите резерви во рамките на билансот, а кои преку структурирањето на трансакциите преку секјуритизацијата се пресметале како економски оправдана. Во случај да овие резерви не се доволни да ја покријат негативната разлика настаната како производ на негативното движење на стапката на смртност, осигурителот ќе користи средства од фондот за посебни намени значи, со овие трансакции на секјуритизација инвеститорите преземаат ризик дека ќе бидат потребни дополнителни резерви над оние кои осигурителот проценил дека се економски оправдани. Како и во случајот на секјуритизација на вградени вредности и кај секјуритизацијата со цел финансирање на резервите освен ризикот од смртност кои во еден дел се пренесува на инвеститорите, по зголемувањето на резервите од билансот за смртност кои не биле предмет на секјуритизација, постои ризик на каматни стапки, со оглед на можноста за неусогласување на каматите на пласманите и гарантираните камати, како и ризик од презаситените отписи на полиси. Исто така, инвеститорите се изложени на кредитен ризик, но како и во случајот на секјуритизација на вградени вредности, во трансакциите на секјуритизација на резерви се појавуваат осигурувачи кои го покриваат ризикот на инвеститори преку обврзници.

За разлика од претходните два вида секјуритизација во областа на животното осигурување каде основен мотив е обезбедување финансирање и унапредено управување со капиталот, секјуритизацијата на изикот во морталитет е секјуритизација специфична за осигурителната област со оглед дека предметот на секјуритизацијата е осигурување од ризик, а основна цел е трансфер на овој ризик на инвеститорите на пазарот на капитал. Со овој вид секјуритизација осигурителот се заштитува од неповолниот ризик на наталитет – случај кога стапката на смртност е поголема од планираната, односно во случај на рентно и пензионо осигурување од неповолно движење на ризикот од долговечност - случај кога просечниот човечки век на осигурениот е подолг од проектираниот. Иако, во случај на секјуритизација на ризик од морталитет како решение може да биде понудено примена на типична структура на трансакција на секјуритизација која бара од осигурителот да пренесе одреден износ на премија на осигурување која одговара на очекуваните трошоци на стапката на смртност во рамки на блокот полиси за осигурување на средства за посебни намени и потоа добие надомест во случај кога вистинската стапка на смртност надмине одредено ниво. Сепак вакво решение не е заживеано. Решението кое се применува во овој случај се обврзниците емитувани по основ на ризик од морталитет кои им обезбедуваат на осигурителите покритие, за случаи кога смртноста е поголема од очекуваната. Ова решение иако сè уште не се применува за другите ризици на животните осигурители, можно е да се применат и во случај на покритие кај ризик од долговечност, проблем кој посебно се манифестира во поново време за пензиските фондови и друштва за осигурување кои во своите портфолија имаат рентни осигурувања.

Во една типична трансакција на секјуритизација на ризик од морталитет, ризикот од промена на смртноста е клучен и единствен ризик, односно, за разлика од претходните два облика не постои ризик на каматни стапки ниту кредитен ризик, ризикот од презаситениот отпис на полиси е минимизиран во случај на примена на параметарски индекси, додека на случај на примена на активатори базирани на обесштетување може да постои овој ризик со оглед дека поголемите отписи од планираните може да влијаат на зголемување на веројатноста да не се активираат емитираните обврзници. Активаторот кој може да поттикне надомест на осигурителите во случај на секјуритизација на ризик од морталитет, може да биде базиран на искуството на одреден осигурител или реосигурител, со што би бил со обесштетувачки карактер, или може да биде базиран на индексот на

морталитет, параметарски индекс или индекс на штети за целиот сектор. Предметот на секјуритизација се претежно екстремните промени на ризикот од смртност кои може да бидат предизвикани од различни причинители вклучувајќи воопштената негативна промена на смртноста или промени на предизвиканите штетни настани како што се војна, тероризам или пандемија. Меѓутоа најчесто покриен ризик е ризикот од пандемија. Типичен рок на доспевање на емитираните обврзници е од три до пет години, а како клучни корисници се јавуваат друштвата за реосигурување. За разлика од остантите видови трансакции на секјуритизација во областа на животното осигурување, поголемиот број трансакции кај секјуритизацијата, ризикот од смртност не вклучува финансиска гаранција. Значи, примената на овие обврзници се базира на трансакциите на обврзниците за катастрофални штети, а предностите кои им се нудат на осигурителите и реосигурителите, како и инвеститорите, суштински се идентични со предностите кои ги нудат.

Значајно е да се укаже и на појавата на секјуритизација на ризик од морталитет. Првата секјуритизација на ризик од морбидитет се појави во Октомври 2006 година и беше спроведена од страна на Unum Group. Оваа компанија ја искористила секјуритизацијата на долгорочна инвалидност за групно осигурување овозможивајќи долгорочно финансирање на статутарните резерви на база на примена на должнички инструменти. Следен клучен пресвртен момент во развојот на секјуритизација во доменот на животното осигурување ќе биде секјуритизацијата на долговечноста. Имено, во случај на рентно и пензиско осигурување може да се примени секјуритизација со цел заштита од неповолно движење од ризикот на долговечност – случај кога просечниот човечен век на осигурениот е подолг од проектираниот. Во регионот, а посебно во светот забележан е тренд на растечка долговечност, остварена во поглед на пораст на бројот на стари лица, како во апсолутни така и во релативни (во однос на бројот на новородени) показатели. Иако, овој тренд е позитивен од аспект на општеството е позитивен, неговата негативност се отсликува кај друштвата за животното осигурување, како и кај пензиските фондови преку зголемување на ризикот дека осигурените ќе живеат подолго отколку што е предвидено во калкулацијата на премијата. Недостатокот на механизам за трансфер на овој ризик ќе биде главна пречка за функционирање на друштвата за осигурување и пензиските фондови, со што ќе настанат и големи социјални трошоци.

Не зависно од спецификите на одделни трансакции, учесниците и процесот на структурирање на трансакции на секјуритизација во областа на осигурување на живот се слични. Клучните учесници во процесот на секјуритизација во областа на осигурување на живот се осгурителите и реосгурителите како спонзори на трансакции, од една страна и инвеститорите на пазарот на капитал, од друга страна. Главните мотиви на друштвата за осигурување за примена на секјуритизацијата се обезбедување на капитал по пониски трошоци, подобрување на растот, отсуство на негативно влијание врз рејтингот, ослободување на „заробениот“ капиталот и намалување на изложеноста на ризикот. Клучните мотиви на инвеститорите се диверзификација на ризикот во портфолиото, потенцијалната можност за постигнување на релативно високи приноси, транспарентноста на ризикот, како и можноста да се инвестира директно во осигурливи ризици без потреба за изложување на други ризици карактеристични за работењето на осигурителите или реосигурителите. Во трансакциите учествуваат и регулаторните органи, кои директно или индиректно се вклучени во контролата на адекватноста на трансакциите, со примарна цел за обезбедување на безбедност на операциите. Рејтинг агенција, исто така, може да биде вклучена со слична улога. Често, во трансакциите се вклучени професионални советници чија улога е во структурирањето на некои трансакции, во услови кога не постои соодветна експертиза во рамките на спонзорите на компанијата. Исто така, можат да учествуваат и други субјекти како што се компании кои ја унапредуваат ликвидноста, се партнери во своп трансакции или специјализирани осигурители, чија улога е дополнително понатамошно подобрување на кредитниот рејтинг на емитираните хартии од вредност. Самиот процес секогаш започнува со одлуката на спонзорот, разгледувањето на посакуваните цели кои треба да се постигнат преку секјуритизацијата и ангажирање советници за структурирање на трансакции. Овие советници се обично инвестициски банки и може да играат клучна улога во структурирањето на трансакциите што подразбира анализа и разгледување на ризиците кои ќе бидат трансферирани, времетраењето на трансакцијата, можните инвеститори, дали ризиците целосно ќе се префрлат, дали трансакцијата ќе биде врз основа на соодветни договори за реосигурување, а потоа се дискутира за финансиско-сметководствените и правните аспекти и потенцијалната побарувачка за инвестиции во осигурителниот ризик на пазарот на капитал. Потоа, спонзорот на трансакцијата ја прави одлуката за преземање или откажување на секјуритизацијата. Во продолжение на процесот на секјуритизација се развива детална

структура на трансакциите и потребната придружна документација, пристап до инвеститорите и потоа се затвора со потпишување на документацијата. Се разбира, неопходно е да извршената трансакција да се администрира и да се набљудува дали се сè одвива во согласност со документацијата.

Примената на секјуритизацијата во доменот на животното осигурување бележала константен раст како од интересот на осгурителите и реосгурителите, така и од инвеститорите сè до избувнувањето на финансиската криза во 2008 година. Високата комплексност и деловниот неуспех на компаниите кои давале финансиски гаранции во некои секјуритизации (примерот со инвестициската банка Lehman brothers) се сметаат за клучни примери за падот на обемот на емисиите на секјуритизацијата во доменот на животното осигурување.

ГЛАВА 3 - КОМПАНИИ ЗА ЖИВОТНО ОСИГУРУВАЊЕ НА ФИНАНСИСКИОТ ПАЗАР

Животното осигурување претставува уникатен финансиски производ што нуди заштита и заштеда.

Основната карактеристика на животното осигурување, како инвестиција, е неговата принудна природа. Голем број луѓе ја немаат потребната самодисциплина и решителност за следење на своите планови за редовно собирање средства за штедење. Откога еднаш ќе се земе полисата лицецо, најчесто, ќе ги плаќа премиите, наместо да го лиши семејството од заштитата што ја нуди полисата, а со плаќањето на премиите дава редовни придонеси кон штедењето.

Како голем недостаток на животното осигурување, како инвестиција се смета релативно ниската стапка на добивка. Но треба да се напомене дека можеби износот на добивката е низок, меѓутоа обичните акции претставуваат поризична форма на инвестиции. Инвеститорот се надева дека ќе добие добивка, но исто така може да се соочи и со загуби. Вообичаените парично-вредносни полиси се гарантирана форма на инвестиција, со безбедност на влогот и гарантирана минимална стапка на враќање. Дополнително може да се додаде дека новите полиси чувствителни на камата овозможуваат значително повисоки добивки, од оние што се гарантирани во полисата.

Една од значајните карактеристики на животното осигурување, како инвестиција, е содржана во неговите комплементарни функции за обезбедување заштита од прерана смрт, а во истовреме, и собирање средства што можат да се употребат, доколку лицето не почине прерано. При ризик од преголемо генерализирање, пак, премијата за парично-вредносното животное осигурување ги покрива следниве три работи: првиот дел се користи за исплата на придонеси при смрт (за оние членови од групата кои ќе починат); вториот дел се користи за исплата на оперативни трошоци на осигурителот (вклучувајќи ги и провизиите за агентот); и третиот дел придонесува за елементот на штедењето. Во однос на мислењето дека животното осигурување е примамлива инвестиција може да се каже дека таа примамливост, во основа, се заснова врз битната улога за истовремено задоволување на дијаметрално спротивните ризици-од прераната смрт и долговечноста.

Компаниите за осигурување заземаат доминантно место на пазарите на капитал. Тие компании, всушност, претставуваат финансиски институции коишто, за утврден надоместок - преносно премија, обезбедуваат исплата на договорената сума, доколку се случи определениот или таканаречен договорен настан. Тие, главно, доаѓаат до средства преку периодичните уплати на премиите за осигурување. Собраните средства на овој начин компаниите за осигурување ги користат за вложување во долгорочни хартии од вредност, односно во обични и приоритетни акции, хипотекарски хартии од вредност и слично, пришто се принудени постојано да вршат усогласување на структурата меѓу своите пласмани и структурата на изворите на приходи. Голема е веројатноста дека ниту едни од другите финансиски институции не поседуваат повеќе корпоративски обврзници од компаниите за осигурување. Во САД годишниот апетит на осигурителната индустрија за нови корпоративски обврзници често ја надминува домашната понуда на нови емисии, така што овие компании средствата ги вложуваат во обични и привелигирани акции, недвижности, државни и странски обврзници.

1. Поврзаност на пазарот на животно осигурување и пазарот на капитал

Покрај основната функција на осигурувањето (преземање ризик) компаниите за осигурување може да придонесат за економски раст преку собирање на парични средства и нивната распределба. Вршејќи ја својата основна функција компаниите за осигурување собираат средства во вид на премии за осигурување од голем број на просторно дисперзирани субјекти. Индивидуално мали, но бројно големи вкупните акумулирани средства во компаниите за осигурување, овозможуваат ефикасна распределба и имплементација на проекти, кои придонесуваат за економски раст. Врската помеѓу финансискиот сектор и економскиот раст што се остварува преку диверзификација на ризикот ја моделирал Saint-Paul (1992), додека King and Levin (1993) ја анализираат оваа врска, преку истражувањето на влијанието на диверзификација врз технолошките иновации. Преку диверзификација на ризикот компаниите за осигурување ги охрабруваат инвеститорите да ги пласираат своите слободни финансиски средства преку посредство на компаниите за осигурување. На овој начин тие влијаат на ефикасна алокација на капиталот, преку овозможувањето да инвестираат во проекти кои се со големи износи и високи ризици. Имено, индивидуалните инвеститори, чии што поединечно мали износи на

средства не дозволуваат да ги насочуваат своите инвестиции, во високо ризични но профитабилни проекти. Спротивно на тоа, компаниите за осигурување имаат можност преку акумулација на големи количини на средства да ги пласираат нивните средства во повеќе проекти, преку кои неуспешните инвестиции во некои проекти се надоместуваат со приноси од други проекти. Намалувањето на ризикот преку диверзификација ја зголемува ефикасна алокација на ресурсите, на тој начин тие влијаат врз економскиот раст.

И покрај овие предности на диверзификација Devereux and Smith (1994) ги нагласуваат негативните ефекти и велат дека тоа негативно ќе влијае на стапката на штедење, така што може да се заклучи дека врската помеѓу диверзификација и економскиот раст сè уште не е доволно јасна и сè уште е тема на перманентни дебати²⁴.

2. Учество на компаниите за животното осигурување на финансиските пазари

Компаниите за осигурување како институционални инвеститори имаат голема финансиска моќ, која им овозможи да бидат доминантни учесници на пазарот на капитал. Доминантни се помеѓу купувачите на нови емисии на хартии од вредност од компаниите и државата, како и главни инвеститори и дезинвеститори на секундарниот пазар, со што имаат главна интервентна улога во функционирањето на пазарите и пазарните движења²⁵.

Компаниите за осигурување можат да бидат во улога на емитенти, односно да емитираат свои хартии од вредност (должнички инструменти или акции) со цел собирање на средства или во улога на инвеститори-пласирање на вишок на средства со различни рокови, ризик и очекуван принос²⁶.

Животното осигурување ја намалува неизвесноста и обезбедува финансиска стабилност и со тоа овозможува делумно да се спречи ефектот на целосно уништување на многу учесници на финансискиот пазар. Осигурувањето обезбедува ефикасен начин на редуцирање на финансиската неизвесност и обезбедува чувство на финансиска стабилност, со што придонесува до дополнително зајакнување на финансискиот пазар.

²⁴ http://www.aso.mk/dokumenti/trudovi/2012_J_Kjosevski.pdf

²⁵ М-р. Мимоза Христовска „Меѓусебното влијание на развојот на осигурување и економски раст-развиени земји и земји во развој“, Факултет за туризам и угостителство-Охрид, 2012 год.

²⁶ Д-р.Стевчо Мечески „Анализа на процесот на донесување маркетинг деловни одлуки во компаниите за осигурување“, Факултет за туризам и угостителство-Охрид, 2012 год.

Животното осигурување како голем мобилизатор на штедење го поттикнува економски раст, со помош на собрани средства од осигурениците врз основа на премија се постигнуваат крупни парични средства, кои се финансираат во значајни проекти кој се од голем значаен аспект за економскиот развој. Предност на животното осигурување е тоа што може да се процени можноста на загуба, и врз основа на тоа се формира цената (премијата на осигурување) која е во сразмер со веројатноста на загуба. Средствата кои се собрани со плаќањето на премија за животно осигурување се долгорочни, односно се акумулирани и имаат можност за употреба како облици на актива (финансиски и реални).. Долгорочните извори на средства формираат инвестиционен портфел, така што тој е составен од долгорочни пласмани кои имаат долгорочни приноси, кој треба да е добро конструиран и во секое време може да одговори на барањата за одржување на ликвидност.

Сигурноста и стабилноста на уплатата има строго наменски карактер на средства, што се остварува можност на акумулација на средства (по основа наплатени премии) кои можат долгорочно да се вложуваат во финансиски пласмани. Животното осигурување во улога на финансиски посредник, обезбедува нови извори на финансирање за приватниот и јавниот сектор. Долгорочните обврски и стабилниот извор на приходи на овие финансиски институции, се идеални извор за финансирање на владини и стопански субјекти²⁷. Уделот на животното осигурување во вкупната национална средина²⁸, прикажува на значењето на штедењето и негово место во односот на други „производи“, кои имат карактер на штедење како што се: недвижности, акции, обврзници, пензиски фондови и др. Има големо поклопување на функции на животното осигурување со функциите на финансискиот систем: функција за штедење, ликвидна функција, кредитна функција, функција на заштита од ризици и макроекономска функција. Покрај овие значајна функција има и трансферот на ресурси во време и простор на создавање на парични средства²⁹.

Компаниите за животно осигурување претставуваат главни инвеститори на финансискиот пазар и се трет најголем сектор во рамките на финансискиот сектор на државата. Можноста за нивно финансирање се нивните два главни извори, а тоа се капиталот и техничките резерви. Уплатата на средства за животното осигурување се од голем

²⁷ Kenneth Black, Jr., Harold D, Skipper, Jr, Life & Health Insurance, thirteenth edition, Prentice Hall, 2000, стр. 57

²⁸ Национална средина, разлика помеѓу домашен бруто производ и финалната потрошувачка

²⁹ Kočović, J I Šulejić, P, Principles of Risk Management and Insurance, eighth edition, Addison Wesley, 2003, стр. 541

потенцијал и се пласираат на финансискиот пазар, така што придонесува до јакнење на финансискиот пазар, а со тоа и до побрз економски раст на државата.

3. Нови услови за спроведување на животното осигурување како обврска

Голем број на нови рамковни услови се случија во осигурителната индустрија во многу неповолна време, така што некои компании не сакаат да се занимаваат со осигурување на живот. Сојузното министерство за финансии на Германија ги намали гарантираните каматни стапки со сила од 1 јануари 2012 година, што нема да остане без последици за настаните во другите земји на ЕУ. Со ова сè уште постои и одлуката на Европскиот суд на правдата од 1 март 2011 година, на задолжителна примена на т.н. унисекс тарифи, стапуваат на сила на 21 декември 2012 year. Исто така, важно прашање е Солвентност II, како и новите прописи за депонирање на финансиските извештаи согласно Меѓународните сметководствени стандарди (во натамошниот текст: МСС IV).

Се верува дека како резултат на примената на новите прописи може да се очекуваат негативни последици за европските компании за осигурување, бидејќи тие ќе можат да го балансираат нивниот капитал на принципот на сегашноста, отколку на најниската цена. Тоа, всушност, може да биде крај на класичното осигурување живот.

Солвентност II се базира на тековната пазарна вредност и во соодветната ситуација на пазарот на капитал може да доведе до големи флукуации на вредноста на капиталот. Во секој случај, регулативата сè уште не е финализирана. Солвентност II не ја содржи само проценката на средствата и договорите за осигурување. Една од централните теми на прописите од областа на главниот град, каде што треба да се земат предвид сите влијанија врз националната економија.

3.1. Високо вкупно мешање со низок сметководствен ризик

Намалување и гарантираниот интерес не може да биде аргумент против класичното осигурување живот. Утврдувањето во класичните осигурителни производи не претставува пресметковен интерес, туку вкупна акумулација. „По одбивање на стапката на инфлација постојат како претходно релативно високи каматни стапки со многу помал ризик како и многу други форми на инвестирање“. Оваа изјава доаѓа од една студија спроведена во средината на 2010 година помеѓу експертите во големите германски компании за осигурување. Тие едногласно се изјаснија дека намалувањето на каматните стапки нема да

се заобиколи на осигурувањето ануитет чиј капацитет за проширувањето како целина нема да се промени. Осигурувањето ануитети, кои имаат функција на обезбедување средства за живот, се задолжителни елементи на приватната старосна нега.

3.2. Критички осврт на „Unisex” тарифите

Жените живеат во просек од 6-7 години подолго отколку мажите, па според тоа истата месечна рента за жената е поскапа отколку за мажот. Во мешовитата премија мора да бидат вклучени повисокиот просечен животен век од мажите што ја зголемува цената на нивните ануитети. Директивата 2004/113 / ЕС од 2004 година, која популарно се нарекува „unisex”³⁰ директива предвидува во суштина иста премија и трошоци за осигурување за мажите и жените без оглед на нивните вистински карактеристики во однос на ризикот.

Во интерес на усогласеност со ризикот, врз основа на една одредба од ослободувањето, во предвид може да се земе, на пример, подолгиот животен век на жените. Член 5 од Директивата им остава слобода на одредени земји членки на Европската унија да се овозможат пропорционални разлики во премиите на осигурувањето, ако тие се базирани на „релевантни и точни статистички податоци и актуарство”. Сите 27 земји на ЕУ ја искористија можноста да и ја дозволија пропорционалната диференцијација на премии за мажите и жените врз основа на различното очекувано траење на животот едни за друга.

Европскиот суд на правдата на 1 март 2011 година ги изненади експертите во осигурување и правниците со одлуката со која на осигурувањето, за време на формирањето на цените му се забранува да прави разлика меѓу мажите и жените, дури и кога таквото тарифирање бара статистички податоци. Ова е причината зошто Европскиот суд на правдата го доведе во прашање основниот принцип на тарифното осигурување на договорите за осигурување. Европскиот суд за правда во образложението на оваа одлука повикува на Повелбата за фундаменталните права на европските земји, со највисок приоритет за елиминација на сите форми на дискриминација на жените и мажите.

Иницијатор на оваа постапка била белгиската потрошувачка асоцијација Test Achats и две лица, двајца мажи, кои покренаа тужба во однос на компатибилноста на одредбите за ослободувањето на осигурувањето на живот. Белгискиот Уставен суд го доставил

³⁰ ECJ-Ruling-on-Unisex-Insurance-Premiums

предметот до Европскиот суд на правдата, чиј Народен правобранител, Juliane Kokoff, се согласи со тужбата според која одредбата за ослободување е во согласност со Декларацијата за борба против дискриминацијата помеѓу мажите и жените, но како по правило, сепак, не појде со фактот дека секој нееднаков третман е неприфатлив.

Одлуката на Европскиот суд на правдата, чиј приказ е објавен во „Journal of Insurance Rights Journal”, бр. 4/2011, во принцип ја утврдува кај сите видови на осигурување, неприфатливоста на различните премии. Таа ќе се применува на договорите кои ќе бидат склучени по 21 декември 2012 година, но не и за измените и дополнувањата на договорите склучени пред тој датум. Директивата и Европскиот суд на правдата имаат влијание врз областа која е директно поврзана со осигурувањето на клиентите, а тоа се премиите и таксите. Интерните процеси во една компанија за осигурување, како што се формирањето на техничките резерви, реосигурувањето или преземањето на ризикот, можат понатаму да се водат, врз база на целосна специфичност кои и понатаму се базираат на факторот на ризик. Сè друго би било во остра контрадикција во однос на ориентацијата на ризикот што ја бара *Солвентност II*. Меѓутоа, постојат и други исклучоци. Ако некој колектив, здружение или сл., го сочинуваат само мажи или жени, може и пресметката на тарифи да се состават според одредено правилно. Наведените одредби не влијаат на склучувањата на договори за осигурување надвор од Европската унија, така што го магичниот збор сега гласи кореспондентско осигурување, но таквите договори не се склучуваат преку посредници во осигурувањето, туку преку e-mail, факс или кај компаниите за осигурување.

3.3. Биолошки фактори „старење” и „здравствена состојба”

Европската комисија на темата стареење во 2008 година ја подготви нацрт-директивата кој оттогаш се наоѓа во законодавниот процес. Peter Eichler, член на Управниот одбор на UNIQA Австрија, го изразува своето уверување, велејќи: „Доколку тука работите се развиваат како што е случајот со Директивата унисекс, тоа првенствено ќе го спречи бизнисот на осигурување на живот. Кога ќе влезат двете страни во договорот, осигурителот мора да ги знае конкретните околности, со цел соодветно да ги процени ризиците. Во осигурувањето на лица тоа се всушност вистинската возраст на осигурениот и неговата здравствена состојба. Доколку би требало да се преземат сите ризици без оваа диференцијација, тогаш различните карактеристики во заедницата на осигурениот би се

пренесувале на сите осигурени и премиите би требало да се зголемат”. Без точна проценка на ризикот нема ниту праведна цена за ризикот. Колку е поголема редуцијата на фактор за проценка на ризикот, толку и утврдувањето на цената за специфични ризици ќе биде помалку прецизна, и поради заштитата на сигурноста нивото на премии по правило ќе се зголеми.

4. Пазар на животно осигурување во развиените економии и земјите од регионот

Осигурителната индустрија има исклучително значајна улога во македонскиот финансиски систем. Осигурителниот пазар во земјата добро е регулиран и либерализиран, а се карактеризира со висок степен на професионализам и почитување на правилата за фер конкуренција. Индустријата за животно осигурување на македонскиот пазар претставува една од најмалку развиените индустрии, во споредба со земјите во развој од регионот на Југоисточна Европа³¹. Освојувањето на македонскиот пазар ја иницира потребата од поагресивни поголеми маркетинг - кампањи, и тоа примарно фокусирани кон растот на културата за животно осигурување, што ќе ги пополнат моменталните недостатоци од информации за граѓаните.

Во голем дел од Европа, осигурувањето на живот е начин и место да се подигне капитал, што е од големо економско значење. Договорените премии треба да бидат - така вели законот за супервизија на осигурување Австрија - често во текот на децениите добро вложени и да успеат на корисниците да им обезведат позитивен исход и подобар резултат. Компаниите за осигурување го прават тоа со купување на хартии од вредност во приватниот и јавниот сектор, инвестиции во изградба на станбени и комерцијални објекти, болници и сообраќајни патишта, хотели и спортски објекти, од кои очекуваат да добијат приходи во форма на изнајмување или закуп. Осигурените даваат поттик за економијата, бидејќи нивните средства овозможуваат кредитирање на општините, компаниите и приватните лица. Во овие односи, банките се важни за компаниите за осигурување како партнери во продажбата и инвестициите. Зависноста едни од други оди толку далеку што банките често се појавуваат како основачи на компании за осигурување, и обратно - компании за осигурување основаат банки. Конечно, постои и „хермафродит“ во форма на банкарска сигурност и / или осигурување на банки, кои во својата понуда имаат комбинирани производи³².

Производите на компаниите за животно осигурување имаат доминантна улога во износот на бруто полисираната премија во високоразвиените пазари. Во голем дел од развиените

³¹ <http://www.osiguruvanje.mk>

³² Prof. dr Wolfgang ROHRBACH* Problemi i šanse životnog osiguranja – „kraljevske” vrste osiguranja

европски економии повеќе од 60% од износот на бруто полисираната премија отпаѓа на овој вид осигурување.

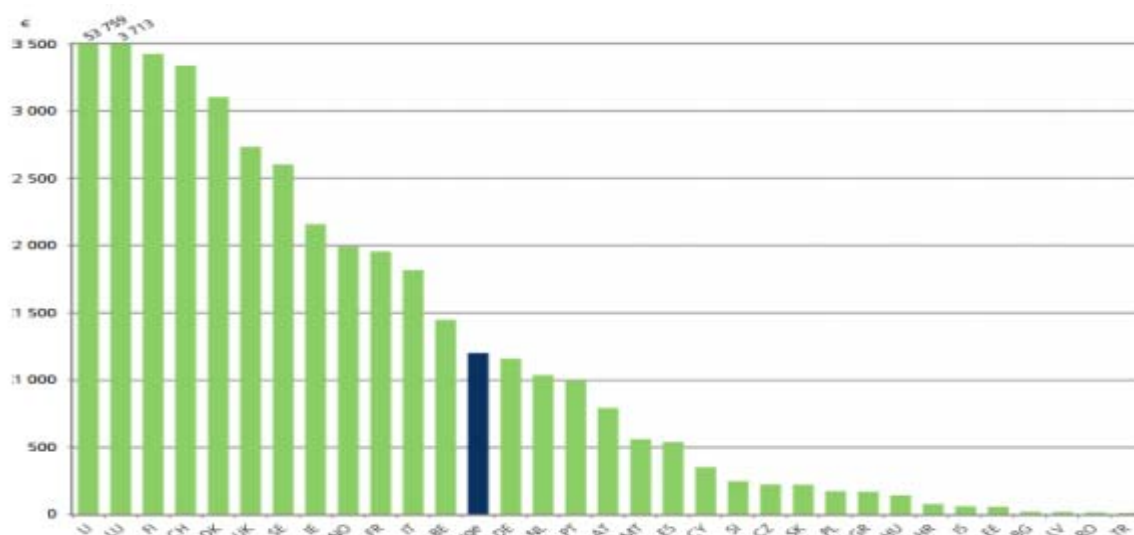
Во 2014 година, европските животни премии изнесувале 714 билиони евра, што претставува 5,5% раст во однос на 2013 година. Животно осигурителните полиси можат да бидат во форма на индивидуални или групни договори. Во 2013 година премиите во Европа, од индивидуалните договори, пораснале за 9,5% и изнесувале 79% од сите животни премии. Премиите во втората група договори биле намалени за 0,5% во 2013, а заземале 21% од вкупните животни премии во земјите што се прикажани на графиконот бр. 1.

Ова, според сите анализи, се должи на општата економска и финансиска криза којашто во тој период силно ја погоди Унијата. Големите разлики од една земја до друга земја, од регион-до регион во рамките на Унијата укажуваат на еден многу важен момент, а тоа е различниот културолошки пристап и разликите во традицијата за осигурување кај различните народи. Традиционално, најголеми пазари за животното осигурување се: Италија, Велика Британија, Франција и Германија коишто заедно држат 70% од животното осигурување во ЕУ. Во изминатиот период, освен во В. Британија, кај сите други земји од оваа група има пад на животното осигурување, затоа што (поради кризата) голем дел од семејствата своите средства ги вложувале во банките.

Главен показател за развиеноста на пазарот за животното осигурување во одделна национална економија е учеството на премијата во БДП. Во развиените европски држави овој процент изнесува околу 8%, а во Република Македонија тој достигнува 1,5%. Учеството на премијата за животното осигурување во вкупно остварената премија во европските земји изнесува 50%, во земјите од опкружувањето е 20% учество во вкупно полисираната премија, а во Република Македонија, е 16,1³³%.

³³ ИЗВЕШТАЈ за работењето на друштвата за осигурување за периодот 1.1-31.12.2017, АСО 2018

Графикон бр. 3.1 - Животни премии по глава на жител, во европските земји

Извор: European Insurance — Key Facts, August 2015

Во Германија и Австрија, земји што имаат најголема застапеност на животното осигурување, населението ова осигурување го третира како најбезбеден производ што постои на пазарот. Во Германија се смета дека животното осигурување е без алтернатива, дури и покрај намалувањето на гарантираната каматна стапка и транзицијата кон унифицирана тарифа. За да се обезбеди долговечност на ризикот за 90% од населението (доживотното) рентно осигурувањето е првиот избор. Од сите видови осигурување само животното осигурување може да обезбеди доживотна исплата на оваа рента, пресметана врз основа на актуарски методи.

Република Македонија е на самиот праг на развојот на животното осигурување. Двоцифрените стапки на раст, забележани изминатите години се показател дека најголем дел од пазарот сè уште е неискористен. Во развиените земји во светот премијата за животно осигурување учествува со речиси 80% па и повеќе во вкупната премија за осигурување, учеството во вкупната премија кај нас е сè уште 16% што претставува меродавен показател дека најголем дел од пазарот е сè уште неискористен.

Во Австрија се регистрирани поголем број на полиси за животно осигурување, отколку број на граѓани, што говори за високата свесност на австријците за важноста на поседување на полиса за животно осигурување. Во Србија и Хрватска, стапката на пораст на полиси за животно осигурување исто така бележи рапиден пораст и повеќе од 20% од популацијата се корисници на одреден производ за животно осигурување. Сепак,

оптимисти сме дека и во Македонија граѓаните сè повеќе ќе стануваат свесни за оваа потреба³⁴.

Степенот на густина или премијата за животно осигурување по глава на жител во Хрватска изнесува повеќе од 70 евра, во Грција таа изнесува повеќе од 160 евра, во Турција, Србија, Бугарија и Црна Гора е забележана просечна премија од речиси 20 евра, додека пак истата во Република Македонија изнесува 11,5 евра. Културолошкиот пристап на населението и штедните навики се еден од клучните фактори кои ја детерминираат продажбата за животно осигурување. Со заздравувањето на макроекономските показатели очекуваме животните осигурувања да ја преземат водечката позиција во вкупната премија од осигурувањето. Со брзиот развој на пазарното општество, се развива и свеста за потребата за планирано штедење. Ако се земе во предвид дека домашната економија полека дава сигнали на закрепнување од финансиската и економската криза, тогаш неизбежни се очекувањата за уште поуспешни години и вртоглаво растење на животното осигурување во следнава деценија³⁵.

³⁴ <http://www.winnerlife.mk/index.php/2016/01/22/intervjumarina/>

³⁵ <http://www.cro.mk/News.aspx?news=105>

5. Пазар на животно осигурување во Република Македонија

Во македонскиот Закон за облигациони односи на договорот за осигурување живот најпрво се однесуваат одредби кои се заеднички за имотните осигурувања и осигурувањата на лица. Овие одредби се од општ карактер и со нив се уредува поимот на договорот за осигурување општо. Истиот се определува како договор со кој договарачот на осигурувањето се обврзува врз начелата на заемност и солидарност да здружува определен износ во друштво за осигурување, а друштвото се обврзува да му исплати на осигурениот или на некое трето лице надоместот, односно договорената сума или да направи нешто друго во случај да дојде до настан кој претставува осигурен случај. Според овие општи одредби, поточно член 954, осигурен случај претставува настан кој е иден, неизвесен и независен од исклучивата волја на договарачот, а неможе да биде настан кој веќе настанал или бил во настапување или било извесно дека ќе настапи или ако веќе тогаш престанала можноста тој да настане. Иако оваа одредба се однесува и на договорот за осигурување живот, во поглед на овој договор специфичноста е тоа што осигурениот случај е токму спротивното – смртта на осигурениот како осигурен случај е иден извесен настан бидејќи никој не живее вечно и сигурни сме дека смртта ќе настапи и можеме да се согласиме дека: „животното осигурување не ги прекршува барањата на ризик што се осигурува, бидејќи не се осигурува можноста од смрт туку прераната смрт. Ризикот во животното осигурување не е дали лицето ќе почине туку кога, и ризикот се зголемува од година до година. Можноста за загуба во животното осигурување е поголема во втората година од договорот што се однесува до компанијата, отколку во првата година, и така натаму, сè додека осигурениот не почине”. Кога сме на темата: ризик кој се осигурува, согласно нашата правна регулатива во областа на договорот за осигурување на живот зависно од видот на ризик кој е опфатен со договорот, можеме да кажеме дека се разликуваат следните видови:³⁶

- Осигурување во случај на доживување
- Осигурување во случај на смрт
- Мешано осигурување на живот
- Рентно осигурување и
- Осигурување на живот со поврат на премии

³⁶ М-р Марија Амповска, Правна рамка на договорот за осигурување на живот во Р. Македонија

Осигурувањето живот претставува посебна класа на осигурување предвидена со член 5, точка 19 во Законот за супервизија на осигурување. Правната рамка за договорот за осигурување живот е дефинирана со Законот за облигационите односи, глава XXX оддел 3, отсек 1, делот кој се однесува на осигурување лица (член 998-1021, Сл. Весник на РМ, бр.18/2001). Осигурување живот претставува доброволно приватно осигурување на лице со цел да се отстранат негативните последици од штетните настани, преку префрлување на ризикот (опасноста) на осигурителот. Договорот за осигурување живот му овозможува на лицето осигурено навреме да се погрижи за својата иднина и иднината на своето семејство.

Осигурувањето живот, пред сè служи за исполнување на човечките потреби за сигурност и денешните консументи стануваат сè повеќе свесни за тоа како сами мораат да се погрижат за својата финансиска сигурност и сигурноста на своите најмили. Осигурувањето живот не може да спречи некој несакан несреќен настан да се случи, но ќе помогне кај последиците од таквиот несакан настан, доколку дојде до негово реализирање. Постојат разни класи на осигурување живот: некои од нив покриваат само осигурување на живот додека други претставуваат комбинација меѓу штедење или вложување покрај осигурување живот. Осигурување живот може да се договори во согласност со потребите на осигурениот и неговите финансиски можности при што може да се избере помеѓу многубројните опции кои се на располагање на потенцијалните потрошувачи.

Осигурувањето живот покрај тоа што обезбедува обесштетување во случај на настапување смрт исто така пружа осигурителна заштита и од намалена работна способност на осигурениот и на таа основа намалена заработувачка, поради процесот стареење. Значи осигурување живот на осигурениот му овозможува осигурителна заштита и од двата потенцијални ризици (опасности). Осигурувањето во случај на смрт им овозможува на наследниците (деца, преживеваниот сопружник) продолжување на нормалниот живот, без потреси кои ги носи со себе кога се случува смрт на главата на семејството.

Осигурувањето во случај на доживување му овозможува на корисникот-осигурен со планско штедење (плаќање на премија привремено во мали износи додека му дозволуваат личните примања) да го отстрани или ублажи ризикот што со себе го носи долговечноста и обезбеди компензација на разликата во приходите (преку осигурување рента) до која редовно ги доведува пензионерите. Преку оваа димензија на осигурувањето живот без сомнение добива карактер на составен дел на социјалното

осигурување, кое има исти цели, но многу малку или ретко во целост се остварува поради недостаток на средства. Практично приватното, животно доброволно осигурување му служи како проширување на социјалното (законското-задолжително) осигурување. Во земјите од развиениот индустриски свет карактеристично е стареењето на населението, а бројот на работно активни сè помалку, поради што доведува до изострување на проблемот на социјалната заштита и згрижување, што ја наметнува потребата од изнаоѓање нови извори на финансирање. Тие извори се наоѓаат во приватното осигурување живот.

Покрај наведената социјална функција што ја има осигурувањето живот во секоја национална економија, особено во развиените индустриски земји, има многу важна улога како извор на кредитирање на развојот. Тоа е разбирливо поради самиот факт што квалитетот на акумулираните средства во расположливите фондови од осигурување живот, особено нивната долгорочност поради карактерот на овој вид осигурување (на 5, 10, 20, и повеќе години), претставуваат најквалитетна заштеда во општеството и најдолгорочна.

Особено треба да се истакне фактот што таа е дисциплинирана, однапред определена, долгорочна и наменска. Полисата за осигурување живот може да има улога на гаранција за заем, што им овозможува на осигурените олеснување во добивање на средства за разни претприемачки потфати. Заем, како институт, може да се одобри до висина на откупната вредност на полисата и му овозможува на договорувачот на осигурувањето брзо и сигурно да ги добие средствата во непредвидливи ситуации и потреби.

Осигурувањето има исклучително важна улога во финансискиот систем во Република Македонија. Добро регулиран, а истовремено и либерализиран осигурителен пазар, кој ги почитува конкуренцијата и професионалноста, отворен за нови инвестиции, со голем кредибилитет и доверба во јавноста се карактеристиките на осигурителниот сектор во државата³⁷.

Развојот и организацијата на осигурувањето во Македонија во период подолг од половина век е производ на системските, сопственичките и структуралните промени во општеството. Осигурителната индустрија како резултат на тесната зависност од општествено - економските односи се менуваше од принципот на државно - диригирано управување, преку принципот на општествено управување (како дејност прогласена за „посебен

³⁷<http://www.mndbitola.mk/attachments/article/23/Perspektivi%20na%20zivotното%20osiguruvanje%20vo%20R.M..pdf>

општествен интерес”), до принципот на делегатско управување врз основа на концепцијата на т.н. „здружен труд”. Сите овие форми на управување, без разлика на нивното еволутивно унапредување, се покажаа како неефикасни. Со пазарно либерализираните економски услови во периодот од 1990 година до денес, осигурителниот сектор го наоѓа својот природен општествено-економски и претприемачки амбиент. Меѓутоа, првите години од транзицијата на економскиот систем на Република Македонија која се карактеризира со нагло опаѓање на вкупните економски активности, високи стапки на инфлација, дури и појава на хиперинфлација, променливост на курсот на домашната валута и други фактори директно и негативно влијаеја врз осигурителниот сектор. Според истражувањата на Pohl (2000), во периодот 1990-1993 година вкупните приходи од премии во земјите од Централна и Источна Европа опаднаа за 45%, додека во земјите од Балканот и Русија се забележа драстично опаѓање дури до 70%. Во периодот после 1995 година, кога се забележува стабилизирање на сите макроекономски индикатори, имаше позитивно влијание врз зголемување на стапките на пораст на вкупните приходи од премии. Осигурителниот сектор во Република Македонија се карактеризира со ниско учество во финансискиот сектор. Во извештаите на меѓународните финансиски институции најчесто осигурителниот сектор се опишува како еден од најмалите во Европа, во апсолутни броеви и релативно во однос на популација. Во осигурителниот сектор се забележува слаба практика на управување и лимитираност на супервизискиот капацитет International Monetary Fund (2006). Во иста насока се и забелешките на ЕБРД: „Иако основите на осигурително - финансискиот сектор се поставени, сепак постои потреба од посеопфатна регулативна и супервизорска рамка, како и подобрување на капацитетот за имплементација од страна на супервизорските авторитети” EBRD (2005).

Развојот на животното осигурување во Република Македонија е во фаза на реален подем. При согледување на причините за ваквата појава, сигурно дека најголем дел треба да ги побараме во недоволната искористеност на потенцијалот за развој на животното осигурување на македонскиот пазар во изминатите години. Клучни фактори за развој претставуваат и зголемената понуда на производи, новите субјекти на пазарот на животното осигурување, но и поставената регулатива од страна на надзорната Агенција. Иако веќе петта година по ред животното осигурување расте со двоцифрени стапки, учеството во

вкупната премија е сè уште под 8% што претставува меродавен показател дека најголем дел од пазарот е сè уште неискористен³⁸.

Животното осигурување во последните години е најбрзо растечки финансиски пазар во државава. Покрај тоа што самиот збор кажува дека се работи за осигурување на животот, сепак тоа има и штеден карактер. Во последно време многу млади се одлучуваат да штедат во животното осигурување со цел да можат да се пензионираат порано од предвиденото. Но дали е се така како што кажуваат осигурителните агенти?

Предности кај овој начин на „штедење“ е загарантираната сума што ќе ја добие некој од вашите наследници во случај на несакана смрт на корисникот во времетраење на полисата, можноста за користење на полисата како гаранција за добивање на кредит од банка, како и можност за прекин на полисата во краток временски период (најчесто една до две години). Животното осигурување меѓу другото, има навистина и штеден карактер. Во случај на истекување на периодот предвиден во договорот, корисникот на полисата покрај своите вложени пари ќе добие одредена камата за изминатиот период, иако минимална сепак загарантирана.

Најголеми недостатоци кај овој начин на вложување на средствата е нетранспарентноста и високите провизии што ги плаќате. Агентите за животното осигурување најчесто тие податоци не им ги кажуваат на своите клиенти, но првите две до три години од договорот за животното осигурување вие ја плаќате само провизијата. Исто така не сте во можност да ги знаете точните средства со кои располагате во моментот. Голем недостаток е и обврзувачкиот договор кој ве обврзува да плаќате претходно утврден износ на годишна рата, високи пенали во случај на предвремено искористување или неплаќање на премијата-ратата.

³⁸ <https://faktor.mk/zoshto-makedonskite-gragani-se-povek-e>

ГЛАВА 4 - АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА ДОБИЕНИТЕ РЕЗУЛТАТИ

Осигурувањето претставува управување со ризик, првенствено насочен кон намалување на финансиските загуби. Осигурувањето е пренос на ризикот од осигурениот на друштвото за осигурување, со плаќање на премија за осигурување.

Целиот систем на осигурување во Македонија правно е базиран врз Законот за супервизија на осигурувањето, како и други поединечни закони, подзаконски акти и имплементација на легислативата на ЕУ од областа на осигурувањето.

Главна регулаторна државна институција која го контролира целокупниот пазар на осигурување во Македонија е Агенцијата за супервизија на осигурувањето, која е основана како независно регулативно тело со надлежности и овластувања да се грижи за законско и ефикасно функционирање на пазарот на осигурување, со цел заштита на правата на осигурените и корисниците на осигурителните услуги.

Животното осигурување во Македонија оди во позитивна насока, но тоа сè уште не е доволно во споредба со регионот и европските земји каде жителите во неколку различни компании го осигуруваат својот живот.

Граѓаните велат дека потребно е осигурување, но немаат средства бидејќи малите плати не им дозволуваат да одвојат за било каков вид на осигурување.

Животното осигурување е во голема мерка застапено во светот, а особено во Западните развиени земји, каде оваа традиција трае уште од средината на 19. век.

Според истражувањата на „Свисре“ во Македонија од сите видови премии за осигурувања само нешто над пет отсто отпаѓа на животното осигурување.

„Развојот во Македонија има позитивна насока поради стабилната економска и банкарска состојба, а тоа се главните предуслови за нас како осигурителна индустрија да одлучиме да работиме во една земја”, истакна Оливера Бахм, претставник на „Уника Лајф осигурување”, нова компанија за осигурување која доби лиценца да нуди животно осигурување на македонскиот пазар.

Од оваа компанија истакнаа дека животното осигурување не е толку актуелно и присутно на овој пазар во споредба со останатите европските граѓани кои имаат и по неколку вакви осигурувања во различни компании.

„За животното осигурување интересот е помал во однос на останатите земји, но има тенденција за зголемување бидејќи според анализите на нашата компанија увидовме дека пазарот најверојатно ќе се шири”, велат од „Винер Лајф осигурување”.

Од таму информираат дека во однос на неживотното осигурување зголемен е интересот за осигурување на имот, но поголем е процентот на компании отколку на домаќинства кои го осигуруваат својот имот³⁹.

4.1. Развојот на животното осигурување во Република Македонија

Сè поголемиот број на финансиски производи во Македонија е показател дека расте свеста кај населението за потребата на разни начини да ја обезбедат својата финансиска иднина. Во зависност од тоа колкава аверзија имаат спрема ризикот, за некои луѓе тоа е штедење во банка, за други вложување во доброволниот пензиски фонд, додека за трети инвестиција во недвижности или пак хартии од вредност. А сè поголем е бројот на оние кои се одлучуваат да купат животно осигурување. Тоа е пред сè производ кој не е наменет само за неговиот корисник, туку и за неговите најблиски во случај на смрт, колку и да звучи неубаво. Поради фактот што луѓето не сакаат многу да размислуваат за смртта, компаниите за животно осигурување најмногу го нудат овој производ во комбинација со штедна компонента, што значи дека освен покривање на ризик од смрт, со овие животни полиси луѓето можат да заштедат за поудобна старост или пак да им дадат поголема поддршка на своите деца кога ќе го започнуваат нивниот живот.

Населението, по навика, сè уште се одлучува за класичниот метод на штедење во банка поради тоа што го перципираат како посигурен, иако за разлика од животното осигурување класичното штедење не гарантира финансиски надомест и исплата на целосната сума за најблиските во случај на немил настан.

³⁹ <https://makfax.com.mk/ekonomija/257510/>

За да го направат животното осигурување попримамливо за сите оние кои се обесхрабриле од пониските приноси кои ги носи, компаниите за животно осигурување воведуваат сè повеќе иновации во своите производи со цел да им излезат во пресрет на барањата и потребите на клиентите. Еден од последните поиновативни производи кој се појавил на Македонскиот пазар за животно осигурување е Лајф Инвест животната полиса од Винер Лајф во соработка со ВФП фонд менаџмент и Осигурително брокерското друштво ВФП кој на клиентите освен животно осигурување им нуди и можност за највисок принос по истекот на договорот.

Овие производи кои уште се нарекуваат „unit linked”, нудат можност за поголем профит поради фактот што делот од премијата која ја уплаќаат клиентите се инвестира во акции од реномирани светски компании преку инвестициски фонд на ВФП фонд менаџмент. Во последно време забележан е тренд и на европските финансиски пазари за креирање на „unit linked” производи како одговор на барањата на клиентите за соодветен принос од инвестираните средства и Македонија е првата земја од регионот каде што овој производ е достапен.

Според Дарко Дедиќ, претседател на управниот одбор на Винер Лајф, тие вложиле многу ресурси и труд, раководејќи се по стандардите кои се користат во развиените европски земји, заедно со ВФП Фонд Менаџмент и Осигурително брокерското друштво ВФП да создадат квалитетен производ кој е прифатлив и достапен за македонските граѓани. Денес, една година по претставувањето на овој производ, од Винер Лајф со гордост истакнуваат дека повеќе од 1.500 клиенти го прифатиле овој производ како иновативен и модерен, скроен според нивните потреби за инвестирање и осигурување.

Бидејќи сепак се работи за инвестиции во акции на странските берзи, каде ризикот е неминовна категорија, една од клучните дилеми во поглед на вложување во ваква животна полиса е токму сигурноста на инвестициите.

Од ВФП Фонд Менаџмент кои се задолжени за инвестиција на средствата, истакнуваат дека нивната стратегија е насочена кон вложувања во високорангирани (blue chip) компании и тоа најмногу во земјите од ЕУ, САД, Швајцарија и Велика Британија. Со средствата управуваат професионални портфолио менаџери кои со цел да го намалат ризикот, вложувањата ги дисперзираат во поголем број компании со различни дејности и

од различни региони со што се намалува ризикот повеќе компании истовремено да имаат потешкотии во работењето. Долгорочноста на вложувањата во Лајф Инвест како производ со времетраење подолго од 15 години, дава простор за избегнување на краткорочните флукуации во вредноста на акциите, односно заздравување на пазарите во одредени региони или во одредени дејности.

Компаниите кои нудат вакви производи преземаат многу мерки за намалување на ризичноста на инвестицијата, но за сите оние кои сепак не би сакале да вложуваат во хартии од вредност, и понатаму на располагање се понудите за класично животно осигурување и штедење⁴⁰.

Имајќи предвид дека Македонија значително заостанува во развојот на животното осигурување во однос на западноевропските земји, па и на земјите во опкружувањето, еден од приоритетите е да влијаеме за менување на културолошкиот пристап на граѓаните кон штедењето. Потенцијал за развој на животното осигурување на домашниот пазар дава и анализата на пензискиот систем, која укажува на недостатоци на системот темелен на меѓугенерациска солидарност. Од аспект на демографските промени и нужност за лична заштеда за пензиските денови, полисата за животно осигурување се наметнува како клучен финансиски производ кој секој би требало да го има. Перманентниот раст на премијата во животно осигурување зборува дека македонскиот граѓанин сè повеќе ја согледува корисноста на полисата за животно осигурување.

Нашата пракса покажува дека во услови на економска криза и рецесија македонските граѓани сè повеќе склони кон штедење. Всушност, ваквите услови наметнуваат граѓаните да размислуваат своите средства да ги вложуваат во сигурни инвестиции и сигурни облици на штедење. Сè повеќе граѓани го препознаваат животното осигурување како принуден облик на штедење кое им гарантира сигурна заштеда. Секако дека на развојот на животно осигурување во голема мера влијаат макроекономските показатели, од кои посебно би ги издвоила доходот по жител, стапка на раст на БДП, стапката на невработеност и даночната политика. Но, еден од клучните фактори е секако свеста на граѓаните за потребата од штедење и довербата која ја имаат во институционалниот систем.

⁴⁰ <http://www.winnerlife.mk/index.php/2016/11/30/zivotnotoseisplati/>

Развојот на животното осигурување во Македонија е во фаза на реален подем. При согледување на причините за ваква појава, сигурно дека најголем дел треба да ги побараме во недоволната искористеност на потенцијалот за развој на животното осигурување на македонскиот пазар во изминатите години. Потенцијалот кој го има ова пазарно подрачје го препознаа и други реномирани европски брендови и сето тоа резултираше со зголемена пазарна конкуренција. Сепак, значаен фактор кој особено влијае на развојот на животното осигурување изминатите години е основањето и поставената регулатива од страна на Агенцијата за супервизија на осигурување, која даде правилни насоки и постави добро контролирана регулатива, што придонесе за зголемена сигурност и поголема доверба во компаниите за осигурување.

Животното осигурување е придвижувач на целиот осигурителен пазар. Со заздравувањето на макроекономските показатели, животните осигурувања би требало да ја преземат водечката позиција во вкупната премија од осигурувањето. Република Македонија е на самиот праг на развојот на животното осигурување. Двоцифрените стапки на раст, забележани изминатите години се показател дека најголем дел од пазарот сè уште е неискористен. Токму неразвиеноста на овој сегмент на осигурителниот пазар не амортизираше од штетните кризни влијанија врз работењето. За разлика од нас и дел од останатите земји во регионот, каде што животното осигурување го следи тренд на пораст соодветен на искуствата од брзорастечките пазари, Р. Хрватска по десетгодишен период на брз развој на животното осигурување со просечна стапка на раст од 17 отсто годишно, изминатите неколку години бележи пад. Падот на европскиот пазар на животно осигурување е речиси три пати поголем во споредба со светските размери.

Друштвото неколку години наназад има континуирани заложби пред државните органи за иницирање на даночно ослободување во животно осигурување и добивање на еднаков даночен и законски третман со третиот доброволен пензиски столб. Во услови кога каматните стапки на депозитите се намалуваат, кога фактите говорат дека воспоставениот пензиски систем е неодржлив на долг рок, полисата за животно осигурување е вистински одговор во што треба да се штеди за мирна старост. Токму во услови кога имаме голема акумулација на депозити на физички лица во банките, а соочени со намалување на каматните стапки, ги поттикнувам македонските граѓани да ја согледаат користта и беневитот кој го нуди полисата за животно осигурување. Во моментот, е дефинитивно

најисплатлив облик на штедење и акумулација на слободни парични средства на граѓаните. Секако, примарна е неговата функција на осигурување на живот и заштита на најблиските, семејството, од сите ризици кои ни ги носи динамичниот живот⁴¹.

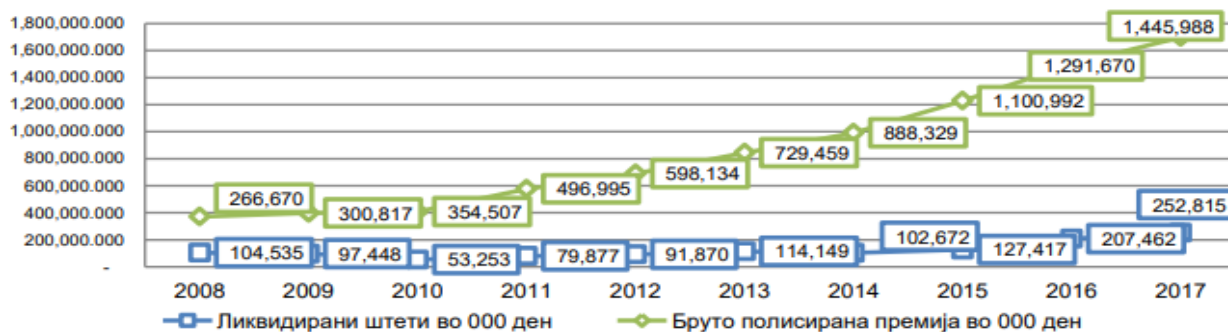
Вкупниот број на издадени полиси во 2017 година изнесува 1.385.676 од кои 1.368.493 се полиси за неживотно осигурување, а останатите 17.183 се полиси за осигурување на живот. Бројот на издадени полиси за неживотното осигурување во 2017 година имаат пораст од 89.477, односно зголемување од 7,00%, споредено со 2016 година, додека полисите за животното осигурување во 2017 година имаат раст од 3,450 полиси, односно раст од 25,12 %, споредено со 2016 година⁴².

Графикон бр. 4.1 - Број на полиси по години

Извор: Национално биро за осигурување

Графикон бр. 4.2 - Осигурување на живот во 000 денари по години

Извор: Национално биро за осигурување

⁴¹ <https://faktor.mk/zivotnoto-osiguruvanje-vo-momentov-e-najisplatliv-oblik-na-shtedenje/>

⁴² http://www.nibm.com.mk/NBO.nsf/ZaClenki_Izveshtai/00D415170C14A180C1258287004B731B

4.2. Последни податоци за состојбата на животното осигурување во Република Македонија

Изминатите неколку години пазарот за животно осигурување во Република Македонија рапидно се развива и се зголемува. Премијата за животно осигурување континуирано бележи двоцифрени стапки на раст. Перманентниот раст на премијата во животното осигурување зборува дека македонскиот граѓанин сè повеќе ја согледува корисноста на полисата за животно осигурување.

Програмите за осигурување на македонскиот пазар се ценовно прилагодени на македонскиот стандарт. Сè повеќе граѓаните согледуваат дека животното осигурување не е привилегија, туку неминовна потреба да се обезбеди финансиски сигурна иднина за себе и своето семејство.

Евидентно е дека развојот на животното осигурување во Република Македонија е во фаза на реален подем. Премијата за животно осигурување континуирано бележи двоцифрени стапки на раст уште од 2007 година. Учеството во вкупната премија е сè уште под 16% (2017 година) што претставува меродавен показател дека голем дел од пазарот е сè уште неискористен, но со заздравувањето на макроекономските показатели неизбежно е да се очекува дека животните осигурувања ќе ја преземат водечката позиција во вкупната премија од осигурувањето.

Последните неколку години забележано е значително подобрување, стабилност и транспарентност на работењето на друштвата за осигурување, што секако е резултат на доброто работење на Агенцијата за супервизија на друштвата за осигурување која врши теренска и вонтеренска контрола и која со процедурите, прописите и регулативата овозможи осигурителниот сектор во Република Македонија да работи во согласност со сите европски стандарди.

Потенцијалот кој го има ова пазарно подрачје го препознаа и други реномирани европски брендови и сето тоа резултираше со зголемена пазарна конкуренција. Во континуитет се зголемува обемот на производи што се нудат како и интересот и свеста на граѓаните за животното осигурување⁴³.

⁴³ <http://cro.mk/News.aspx?news=10242>

Вкупните активности на осигурителниот сектор во 2016 година се зголемија како резултат на растот на бруто полисираната премија, со што овој сектор ја задржа третата позиција во вкупниот финансиски систем. Осигурителниот сектор и понатаму има висока покриеност на техничките резерви, го одржа профитабилно работење, иако во намален обем во однос на претходната година и ја зацврсти високата солвентна позиција. Опасноста за создавање и прелевање ризици врз финансискиот систем на Република Македонија е мала, пред сè поради слабата поврзаност на осигурителниот сектор со останатите сегменти од системот, но и поради отсуството на сложени финансиски инструменти и услуги во понудата на овој сектор и воопшто на домашниот финансиски пазар. Сè уште нискиот степен на развиеност на овој сектор, остава простор за негов натамошен раст преку постојано збогатување на понудата на производи, за што соодветно влијание треба да имаат и заздравувањето на економијата и растот на расположливиот доход на домаќинствата.

Вкупните средства на македонскиот осигурителен сектор зафаќаат 3,0% од БДП, што е многу ниско ниво во споредба со просекот на ЕУ (околу 60%). На 31.12.2016 година, друштвата за осигурување располагаа со средства во износ од 18.480 милиони денари (годишен раст од 5,2%) со што се задржаа на третото место во структурата на финансискиот систем.

Неживотното осигурување опфаќа речиси две третини од вкупните средства на осигурителниот сектор, а останиот дел отпаѓа на осигурувањето живот, што е спротивно од структурата на осигурителниот сектор кај земјите од ЕУ. Ваквите карактеристики го вклучуваат осигурителниот сектор во Република Македонија во редот на мали осигурителни сектори, што дава доволно простор за негов натамошен раст и развој. Од друга страна, неговата големина го намалува ризикот за потенцијални негативни ефекти врз вкупната финансиска стабилност. Исто така, поврзаноста на осигурителниот сектор со останатите сегменти на финансискиот систем сè уште е ниска, што ја минимизира опасноста за прелевање на ризиците кон останатите сегменти на македонскиот финансиски систем. Најголема е поврзаноста со банкарскиот систем, бидејќи друштвата за осигурување чуваат речиси една третина од својата актива кај банките во форма на депозити. Оттука, стабилноста на банкарскиот систем и понатаму има најголемо значење за стабилноста на осигурителниот сектор.

Клучен аспект на осигурувањето е поставувањето ефикасна стапка на премија, односно премија којашто од една страна ќе ги привлече субјектите да вложуваат во овој финансиски инструмент, а од друга страна, ќе гарантира можност за исполнување на обврските на друштвата за осигурување и нивно профитабилно работење. Притоа, друштвата за осигурување треба да бидат во можност во секое време да ги исплатат побарувањата за штети, дури и ако трошокот за тоа е повисок од очекувањата. Од овој аспект, најзначајните ризици за друштвата за осигурување се ризикот од висината на премиите и ризикот од недоволно издвоени технички резерви. Нивото на ризикот од висината на премиите, односно ризикот дека премиите што ги наплатуваат друштвата за осигурување нема да можат ги покријат идните трошоци, мерен преку коефициентот на штети (сооднос помеѓу нето-штетите во годината и нето полисираната премија) се намали во 2016 година за 1,2 процентни поена. Исто така, зголемена е покриеноста на техничките резерви. Имено, на крајот на 2016 година, средства на друштвата за осигурување коишто ги покриваат техничките резерви се 106,2% од вкупните технички резерви (во 2015 година, 105,4%).

Најголем дел од средствата се финансиските средства и тоа вложувањата во должничките хартии од вредност, паричните средства и депозитите во банките, коишто заземаат 65,0% од вкупните средства на осигурителниот сектор. Ваквата структура на билансот на состојба покажува дека друштвата за осигурување имаат тенденција да чуваат високи износи на високоликвидна актива. И покрај постојаниот раст кај вложувањата на македонските друштва за осигурување во должнички и сопственички хартии од вредност во изминатите пет години, ниските каматни стапки, надополнети со законските ограничувања¹⁰⁸ на инвестициските алтернативи на друштвата за осигурување, придонесоа за надолен тренд на стапката на поврат на вложувањата од овие хартии од вредност.

Графикон бр. 4.3 - Бруто-премии и профит на друштвата за осигурување

Извор: Агенција за супервизија на осигурувањето на Р.М и интерни пресметки на НБРМ

Во однос на изложеноста на ликвидносен ризик, обврските на друштвата за осигурување имаат подолга просечна резидуална рочност (6,2 години), наспроти времетраењето на средствата (3,4 години). Овој јаз на резидуалната рочност помеѓу средствата и обврските е поизразен кај друштвата за осигурување на живот поради долгорочната природа на склучените договори за осигурување.

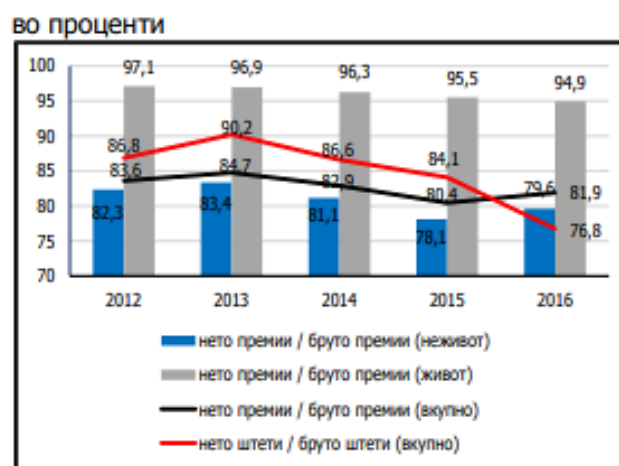
Во 2016 година друштвата за осигурување остварија позитивен финансиски резултат, којшто годишно се намали за 7,47%. Тоа се должи на високиот износ на ликвидирани штети коишто во 2016 година пораснаа за 13,3%. И покрај повисокиот раст на бруто исплатените штети кај осигурувањето на живот (62,6% или 80 милиони денари повеќе во однос на 2015 година), врз растот на ликвидираните штети, а со тоа и врз намалувањето на позитивниот финансиски резултат, поголемо влијание имаат бруто исплатените штети кај неживотното осигурување, коишто се зголемија за 11,2% или за 342 милиони денари. Главните приходи на осигурителниот сектор произлегуваат од бруто полисираните премии коишто кај осигурувањето на живот годишно пораснаа за 17,3%, додека кај неживотното осигурување за 3,5%.

Со цел контрола на изложеноста на ризици, друштвата за осигурување, согласно со својата стратегија, редовно реосигуруваат дел од склучените договори за осигурување. Сепак, друштвата за осигурување во Македонија забележаа пад на премиите за реосигурување во изминатата година, и тоа за 2,3% или 36 милиони денари. Во услови на раст на вкупните

бруто полисирани премии (5,4% или 444 милиони денари), се намалува учеството на нето-премиите во бруто-премиите на 76,8%, а се намали и учеството на нето-штетите на друштвата за осигурување во бруто-штетите на 79,6%.

Солвентноста на осигурителниот сектор и натаму е висока, што се должи на високиот капитал на секторот, којшто ја покрива маргината на солвентност (потребниот капитал) за 4,1 пати. Капиталот на осигурителниот сектор на 31.12.2016 година се зголеми за околу 1% во однос на минатата година и достигна 5.554 милион денари⁴⁴.

Графикон бр. 4.4 - Пренесен ризик на реосигурители

Извор: Агенција за супервизија на осигурувањето на РМ и интерни пресметки на НБРМ.

*нето-премии – бруто полисирана премија намалена за премијата предадена во соосигурување и реосигурување.

*нето-штети – бруто исплатени штети намалени за делот од соосигурување и реосигурување.

Гледано низ статистичка призма животното осигурување покажува одличен тренд на развој, односно стапката на пораст во однос на претходните години континуирано надминува 20%. Сепак гледано во апсолутни износи растот изгледа малку поумерен. Вкупната премија во 2016 година изнесуваше 21 милион евра што, иако претставува огромен раст во однос на премијата од пред неколку години, е значително помалку од износите генерирани во компаниите за неживотно осигурување или во банките.

Анализите покажуваат дека животното осигурување се движи во правилна насока, но од друга страна споредбата со земјите од Југоисточна Европа открива огромен неискористен потенцијал кон кој треба да се фокусираме во наредниов период.

⁴⁴ http://www.nbrm.mk/content/Regulativa/FSR_2016_MKD.pdf

Степенот на економски развој, како и куповната моќ на населението секако влијаат на динамиката на развој за животното осигурување. Битен фактор за развојот на пазарот е и конкуренцијата, односно присуството на доволен број на компании со цел да се зголеми понудата. Во Македонија конкуренцијата се зајакна во 2012 година со влегувањето на Винер Лајф и на Уника со што бројот на компании кои нудат производи за животното осигурување се зголеми од 2 на 4.

Актуелната ситуација исто така има влијание, но овие влијанија се краткорочни и не ги нарушуваат долгорочните трендови на развој.

Сепак најбитен фактор кој влијае на динамиката на развој на животното осигурување е степенот на информираност на граѓаните за бенефитите кои ги нудат овие осигурувања. Иако во Македонија се нудат модерни производи за животното осигурување, граѓаните сè уште не се доволно свесни за предностите кои ги нуди животното осигурување. Радува фактот што оваа перцепција значајно се менува во последниве години.

Животното осигурување дава уникатна можност за заштеда и за покривање на ризиците во исто време. Во услови на динамично живеење изложени сме на сè поголеми ризици на кои мораме да размислуваме. Од друга страна, остварената долгорочна заштита ни дава финансиска сигурност во функционирањето на семејството. Всушност, животното осигурување обезбедува не само лична сигурност туку и сигурност за целата фамилија, посебно во случаи кога осигуреното лице е главен носител на финансиски средства на фамилијата.

Сè поголем е и бројот на компании кои склучуваат договори за животното осигурување во корист на клучните лица во компаниите. Денешните менаџери сè повеќе го препознаваат значењето кое вработените го имаат во развојот на нивните компании и преку животното осигурување покажуваат грижа за нив⁴⁵.

Вредноста на средствата на друштвата за осигурување на 31.12.2016 година изнесува 18,48 милијарди денари и е поголема за 5,23% во однос на вкупните средства кај друштвата за осигурување во 2015 година.

Најголемо учество од 73,66% во структурата на средствата на друштвата за осигурување имаат вложувањата (2015: 71,77%), и истите се зголемени за 7,99% во однос на вложените

⁴⁵ <http://www.ekonomijaibiznis.mk/News.aspx?id=21725>

Трансфер на ризикот на животното осигурување на пазарот на капитал

средства во 2015 година. Во рамки на вложувањата, најзначајно учество од 89,05% заема категоријата останати финансиски вложувања и истата има раст од 9,85% во споредба со претходната година. Во оваа категорија влегуваат: депозити во банки, заеми и останати пласмани (36,25%), финансиски вложувања расположливи за продажба (34,35%), финансиски вложувања кои се чуваат до достасување (16,97%) и финансиски вложувања за тргување (1,47%). Следна позначајна категорија се вложувањата во земјиште, градежни објекти и останати материјални средства (9,48%) и притоа бележат пад од 5,97%, во однос на 2015 година. Исто така, дел од вложувањата се и финансиските вложувања во друштва во група - подружници, придружни друштва и заеднички контролирани ентитети, кои учествуваат со 1,47% во вкупните вложувања и истите бележат зголемување од 1,09%.

Табела бр. 4.1 - Структура на средствата на друштвата за осигурување (денари)

	31.12.2016	Учество	31.12.2015	Учество	Динамика 16/15
Нематеријални средства	46.641.484	0,25%	49.411.173	0,28%	-5,61%
Вложувања	13.612.298.584	73,66%	12.604.781.178	71,77%	7,99%
Дел за соосигурување и реосигурување во бруто техничките резерви	1.120.811.739	6,06%	1.480.820.985	8,43%	-24,31%
Финансиски вложувања кај кои осигуреникот го превзема инвестицискиот ризик (договори за осигурување)	13.975.095	0,08%	0	0,00%	0,00%
Одложени и тековни даночни средства	15.684.063	0,08%	12.645.996	0,07%	24,02%
Побарувања	2.446.432.361	13,24%	2.291.831.727	13,05%	6,75%
Останати средства	632.741.936	3,42%	584.084.207	3,33%	8,33%
Активни временски разграничувања	591.189.562	3,20%	538.009.927	3,06%	9,88%
Нетековни средства кои се чуваат за продажба и нетековно работење	290.060	0,00%	0	0,00%	0,00%
Вкупно средства	18.480.064.884	100,00%	17.561.585.192	100,00%	0

Извор: АСО

Според анализата за состојбата на пазарот на осигурување во Република Македонија за првиот квартал од 2017 година, направена од страна на Агенцијата за супервизија на осигурувањето, на пазарот на осигурување во Република Македонија работат 15 друштва за осигурување (11 неживотно осигурување и 4 осигурување на живот). Извештајот покажува дека бројот на осигурителни брокерски друштва, друштва за застапување и банки и во почетокот на годинава останува непроменет, односно осигурителни брокерски

работи вршат 33 осигурителни брокерски друштва, работи на застапување во осигурување вршат 14 друштва за застапување, како и 3 банки⁴⁶.

„Во првиот квартал од 2017 година е остварена бруто-полисирана премија (БПП) во вкупен износ од 2,24 милијарди денари, што претставува раст од 4,68% во однос на БПП остварена во истиот период во 2016 година кога изнесувала 2,14 милијарди денари. Во делот на неживотното осигурување, БПП исто така бележи пораст во однос на првиот квартал од изминатата година и изнесува 1,96 милијарди денари. Пораст од 14,88 отсто е утврден и во делот на осигурувањето на живот, каде што во првите три месеци од 2017 година е остварен БПП во износ од 276,1 милиони денари”, покажува анализата на Агенцијата за супервизија на осигурувањето.

Податоците покажуваат дека осигурувањето на живот започна да оди во нагорна линија 2016 година. Инаку, овој вид животно осигурување за првпат се појави кон крајот на 2015 година, кога беа склучени 325 договори со вкупна премија од полиси во износ од 7,71 милион денари. Во 2016 година беа склучени 1.466 договори со бруто-премија од полиси во износ од 57,46 милиони денари. Овој тип осигурување претставува еден вид долгорочно штедење, каде што парите на осигурениот се инвестираат во разни хартии од вредност, но ризикот останува на товар на осигурениот.

Во својот извештај, АСО нагласува дека во вкупната остварена БПП најзначајно учество има осигурувањето на моторните возила со 45,82% при што осигурувањето од автомобилска одговорност учествува со 37,22%. Потоа следува осигурувањето на имот од пожар, природни непогоди, кражби и други ризици со 23,91% и осигурувањето од последици на несреќен случај (незгода) со учество од 9,89%.

Инаку, според последните податоци, компаниите за осигурување склучиле 381.949 договори за туристичка помош каде што спаѓаат и патничките осигурувања. Најголем број, како што наведуваат од компаниите за осигурување, се склучуваат во летната сезона. Податоците на Агенцијата за супервизија на осигурувањето на Република Македонија покажуваат дека од година во година има раст на склучените договори, така што во претходната година биле склучени 364.092 договори за туристичка помош. Вкупно полисираната премија изнесувала 178.514.000 денари, исплатените штети 49.401.000

⁴⁶ http://www.aso.mk/dokumenti/izvestai/godisni/GI%20Pazar_2016_final_ilektoriran.pdf

денари, а бројот на ликвидирани штети во текот на 2016 година изнесува 3020, покажуваат објавените податоци од компаниите за осигурување.

Зголемената побарувачка за патничкото осигурување, како што посочуваат од компаниите за осигурување, се должи на поголема свест кај граѓаните за неговата важност.

Со полисата, зависно од избраниот пакет, се покриени трошоци за лекување од незгода и акутна болест при болничко и вонболничко лекување, операции како и трошоци за операции, стоматолошки третман, враќање посмртни останки, репатријација по завршено лекување, репатријација од странска земја или од болница во земјата на живеење, итна достава на лекови, сместување со болно дете на ден, посета на болно дете, осигурување од последици на несреќен случај, задоцнето пристигање багаж, губење од 12 и повеќе од 24 часа, кражба или уништување багаж, повраток на деца без старател и замена на откажан состанок. Компаниите дизајнираат најразлични пакети кои покриваат најразлични палети ризици во согласност со потребите на клиентите⁴⁷.

Согласно проекциите на Агенцијата за застапување во осигурување на Република Македонија, очекувањата се дека ќе продолжи динамичкиот двоцифрен раст во сегментот на осигурување на живот, за што особено се очекува да допринесе активното вклучување на банките и поврзувањето на банкарските и осигурителните продукти. Повеќе нема сомнеж дека пазарот за животно осигурување во Република Македонија ги следи европските трендови, како и европските стапки на раст.

4.3. Потенцијал за инвестирање на пазарот на капитал

Неопходно е да се подигне свеста дека пазарот на капитал навистина може да послужи како корисна алатка за развој на државата и на приватниот сектор кој е клучен за создавање работни места.

Мора да постои координирана акција помеѓу државните институции и приватниот сектор, односно пазарот на капитал. Преку разни студии се покажува дека развиениот банкарски сектор со поддршка од државата може навистина да биде голем поттик за развој на пазарот на капитал и на економијата воопшто. веќе постојат добри практики од

⁴⁷ <https://www.akademik.mk/megunaroden-den-na-osiguruvaneto-osiguritelniot-pazar-vo-makedonija-belezhi-porast/>

држави кои се со различни големини и коишто се наоѓаат во различна фаза на својот економски развој.

Во Република Македонија нема избор на инструменти за да може да бидат атрактивни на Берзата и оти е неопходна демократизација на финансискиот пазар.

Мометно, имаме доминација на државните хартии од вредност, а населението, фирмите и банките се ориентирани кон државните хартии од вредност, благајнички записи, државни записи и обврзници.

Населението, а пред сè фирмите, ја немаат атрактивноста на исцртување на долгорочна линија или графикон на принос, едноставно кај нас го немаме она што го имаат развиените берзи за да видиме што ќе не чека по три или пет години ако инвестирам во таква хартија од вредност. Тоа е нешто што во наредниот период треба да го развиеме. Во целина земање учество на сите фактори на чело со државата и нејзините институции со зголемување на бројот на инвеститори или со т.н. демократизација на финансискиот пазар, Демократизацијата, подразбира зголемен број хартии од вредност, односно инструменти, учесници и посредници, пазар на формирање каматни стапки, но да не се дозволи да се претвори во анархија. Во таа смисла, регулаторот треба да ги зацврсти поставените правила на игра и да нема злоупотреби и инсајдерско тргување.

По 25 години пазарна економија во Република Македонија треба да се направат дополнителни напори приватниот сектор финансирањето на својот развој да не го базира само на кредити, туку да дојде до формирање на поголема капитална база која ќе придонесе компании да работат поуспешно, да дојде до раст на БДП и на вработувањата.

Развојот на пазарот на капитал е долг процес, нема краткорочни и лесни поместувања на работите, врзано е со менталитетот на бизнисите, со сигурноста и одржливоста на правниот систем и потребните подобрувања. Доаѓа до некои чекори за подобрување во регионот, кај нас можеби поспоро, до крај на годинава и берзите од Љубљана и Белград ќе се вклучат во платформата што ја иницираше Македонска берза, во која се берзите од Бугарија, Македонија и Хрватска.

Трансфер на ризикот на животното осигурување на пазарот на капитал

Одреден број трансакции се веќе склучени преку оваа платформа, тоа не е голем број, но е во рамки на нашите очекувања⁴⁸.

⁴⁸ <https://www.press24.mk/pazarot-na-kapital-mozhe-da-bide-alatka-za-razvoj-na-drzhavata>

ЗАКЛУЧОК

Бројни се ризиците кои, од првобитната човечка заедница до денес, ги загрозуваат човековото живеење и имотот. Поединци, стопански субјекти и целокупни друштва во текот на историјата настојувале да се соочат со изложеноста на ризици, односно од опасностите на нивното остварување на разни начини. Со настанувањето на приватната сопственост се јавува и осигурувањето кое денес претставува клучен облик на управување со ризиците, кои ги исполнуваат условите за осигурување. Друштвата за осигурување, како институционализирани заедници денес претставуваат дел од финансиската услужна индустрија која има клучна важност во општеството за заштита од ризици, но и преку инвестициски активности на вкупните перформанси на националната економија.

Меѓутоа, друштва за осигурување не се во состојба сите прифатени ризици во осигурителното покритие да ги носат самостојно, при што дел од ризиците ги пласираат во реосигурување, што претставува традиционален облик на пренесување на ризикот на осигурување. Иако, реосигурувањето и понатаму претставува доминантен облик на пренесување на ризикот на осигурување, поради манифестираните проблемите во вид на капацитетот на реосигурителниот пазар, во последните две децении се развиваат алтернативни форми на трансфер на ризиците на осигурување. Потребна е да се укаже дека алтернативните форми на трансферот на осигурителните ризици опфаќа користење на алтернативни носители на ризици, како што се, сопствените друштва за осигурување – групи за задржување на ризикот, на кои осигурените ризици се пренесуваат на пазарот на капитал со исклучување на осигурителниот пазар и користење на алтернативни инструменти за трансфер на ризикот. Развојот на алтернативните инструменти на трансфер на ризикот на осигурување е дел од долгорочно изнесениот тренд на конвергенција на пазарот на осигурување и на пазарот на капитал кој, покрај развојот на нови форми на трансфери на ризици на осигурување на пазарот на капитал, опфаќа и активности на друштвата за осигурување во доменот на обезбедувањето на осигурителното покритие за овој пазар на нерационални ризици како што се ризиците од каматните стапки и девизните курсеви.

Финансиските иновации, воопштено забележано, може да бидат предизвикани од промените на страната на побарувачката (на пример, промена на каматните стапки или цената на енергијата) и понудата (на пример, развој на технологијата и зголемената меѓусекторска конкуренција), коишто се условени од делувањето на пазарниот механизам, но и промените во регулативата, односно како последица на активностите кои се со цел ублажување на трошоците наметнати од промените регулаторниот, даночниот и сметководствениот третман. Алтернативните облици на трансферот на ризикот на осигурување, како финансиски иновации со кои се остварува поврзување на осигурителниот пазар и пазар на капитал со цел трансфер на ризикот, кои историски гледано биле само на осигурителниот пазар, произлегуваат како резултат на дејството и пазарните механизми и регулаторните промени.

Алтернативните инструменти на традиционално пренесување на ризикот на осигурување во реосигурувањето, кои суштински претставуваат инструменти со кои, механизмите слични на традиционалното реосигурување вршат трансфер на осигурителните ризици на пазарот на капитал, наместо на реосигурителниот пазар, во последните години се развиваат силно во светот. Во доменот на животните осигурувања, клучен предизвик за развој на алтернативни форми на пренесување на ризикот на традиционалното осигурување беше, покрај преносот на катастрофални ризици, како што е ризикот од смртност поради пандемија, потребата за обезбедување дополнителни финансиски средства преку монетизација на неликвидните форми на имот во ликвидни хартии од вредност кои овозможуваат олеснето задоволување на регулаторните барања за капитал при што со редуцирање на потребниот капитал ја унапредуваат можноста за развој на нови работни места. Сите иновации во осигурувањето и реосигурувањето произлегуваат како резултат на пазарните движења. Како први професионални компании за осигурување и реосигурување настанати после големите пожари, на тој начин нстанале и трансферите на пазарот на капитал, кога ретроцесиониот капацитет не бил доволен за покривање на вишокот ризик, односно кога реосигурувањето и ретроцесијата не извршиле улога на дисперзија за друштвата за осигурување.

Забрзаниот развој, сепак, настанува по 2005 година, првенствено зависи од проблемите во поглед на расположливиот капацитет и последователното нагло зголемување на премиите на пазарот на реосигурувања и ретроцесиите настанати по создавањето на ураганите

Катрина, Вилма и Рита, чии штети во голема мера (околу 45%), се покриени со средствата на пазарот за реосигурување. Истовремено со големите катастрофални штети, рејтинг агенциите и органите на супервизијата ги зголемија барањата во поглед на големината на капиталот што компаниите мора да го поседуваат како покрите за изложеноста на катастрофалните ризици, што крајно резултираше со зголемување на трошоците на капиталот, а со тоа и реосигурителните и ретросионите премии. Развојот на овие инструменти не би бил значаен да не постоеше интерес кај инвеститорите за вклучување на ризикот од осигурување во нивните инвестициски портфолија, овозможувајќи им да успеат да го диверзифицираат ризикот, а имајќи предвид дека ризикот за осигурување не е поврзан со другите пазарни ризици, како што е, на пример, ризикот од промена на каматните стапки или девизниот курс. Интересот на инвеститорите за овие инструменти и понатаму е стабилен благодарение на отсуството на корелација на ризикот на осигурување со инхерентните ризици на пазарот на капитал.

Силниот развој на алтернативните форми на трансфер на ризик на осигурување се остварува благодарение на неговиот истовремен позитивен ефект врз развојот на пазарот на капитал и на развојот на осигурителниот пазар. Како резултат на потрагата по поевтини решенија за пренесување на ризикот на осигурување, поради недостаток на капацитети и високи премии на достапните капацитети на пазарот на реосигурување и ретроцесија, денес речиси не постои ниту едно водечко друштво за осигурување и реосигурување во светот, кое не е вклучено во трансакциите на трансферот на ризик од осигурување на пазарот на капитал. Големиот интерес за алтернативните форми за трансфер на ризикот на осигурување, го потенцираат и посредниците во трансакциите, како што се берзите, инвестициските банки и брокерите во осигурувањето и реосигурувањето, бидејќи тие во овие трансакции гледаат нови бизнис шанси. Исто така, и покрај фактот дека во почетокот главни инвеститори во инструментите за пренесување на ризикот на осигурување на пазарот на капитал беа осигурителите и реосигурителите, благодарение на поголемата информираност за ризикот на осигурување и подоброто разбирање на механизмите за функционирање на овие инструменти, сè поголем е интересот на инвеститорите од капиталот на капиталот, како што се хед фондските, кои се посветени на инвестициските фондови, банките и финансиските менаџери. Оттука, евидентно е дека пренесувањето на ризикот на осигурување и реосигурување на пазарот на капитал е процес кој е извесен и

незапирлив. Станува збор за вистинска и суштинска иновација во доменот на трансферот на ризикот на осигурување и на пазарот на осигурување и на пазарот на капитал. Меѓутоа, иако станува збор за суштински значајна иновација, особено кога станува збор за пренесување на ризиците кои имаат потенцијал за остварување на катастрофални настани, учеството на механизмите кои овозможуваат пренесување ризиците од пазарот на осигурување и реосигурување на пазарот на капитал, е сè уште незначително. Имено, занемарливоста е и карактеристика на осигурителниот пазар и пазарот на капитал, бидејќи станува збор за релативно мали износи на пазарот на капитал и пазарот на осигурување.

Пренос на ризикот на пазарот на осигурување и реосигурување и пренос на ризикот на осигурување на пазарот на капитал се меѓусебно компатибилни. Фактот дека традиционалните трансфери на ризикот на осигурување по пат на реосигурување и ретроцесија и алтернативните трансфери на ризикот на осигурување на пазарот на капитал имаат свои специфични карактеристики кои се, набљудувано од перспектива на компаниите за осигурување и реосигурување, како корисници на овие трансфери, се различно прифатливи од аспект на односот на релацијата цена-вредност во зависност од специфичните пазарни услови и приоритетите на корисникот, ја потврдува, комплементарноста на традиционалните и алтернативните форми на трансфер на ризикот на осигурување.

Примената на трансферот на ризик на пазарот на реосигурување и ретроцесија или на пазарот на капитал зависи од бројни фактори кои ја одредуваат позицијата на компаниите за осигурување и реосигурување, како и самиот ризик кој претставува предмет на пренос. Доколку малата или компанијата за осигурување и реосигурување од средна големина има за цел, со трансферот на ризикот да обезбеди поширок обем на годишно покритие, со повеќе ограничувања, со можност за обновување на покритието, без прифаќање на основниот ризик при релативно пониски трошоци во крајната фаза на циклусот на реосигурителни премии и ретроцесии во замена за прифаќање на изложеноста на кредитен ризик, тогаш трансферот на ризикот преку реосигурување и ретроцесија ќе биде прифатлива опција.

Во случај да станува збор за поголем, осигурител или реосигурител кој има подиверзифицирано портфолио на ризик, кому му е потребно отстранување на кредитниот ризик, со обезбедување на долгогодишно траење на целосно обезбеденото покритие, со

можност за прифаќање на основниот ризик, поголеми правни трошоци како и трошоци за рејтинг и банкарски провизии, како и неможност за остварување на обновата на покритијата, во тој случај примената на инструментите на алтернативниот трансфер на ризик на осигурување, пред сè, како обврска за катастрофални штети, претставува одприфатлива опција. Идниот развој на алтернативните форми на трансфер на ризикот на осигурување, освен пазарно условените фактори, дополнително ќе придонесе за промени во регулативата. Имено, развојните инструменти на пренос на ризикот на осигурување на пазарот на капитал во доменот на осигурување на живот најмногу придонеле токму промените во регулативата во САД кои се однесуваат на зголемување на барањата во поглед на големината на капиталот кои друштвата за осигурување се должни да ги обезбедат. Меѓутоа, промените во регулативите како и во барањата на рејтинг агенциите кои се однесуваат на употребата на конзервативните ризици, а со тоа и потребите за обезбедување на дополнителен капитал за ризици во портфолијата на осигурителите и реосигурителите, дополнително придонесоа и за развојот на овие инструменти во неживотното осигурување. Осигурителите традиционално, со цел да ги задоволат капиталните барања поставени од страна на регулаторните органи и рејтинг агенциите, извршија трансфер на ризиците на реосигурителниот пазар, со што овозможија намалување на потребата за резервирање средства за покривање на преземените ризици, бидејќи реосигурувањето овозможува намалување на разборитоста на штети, пришто трошокот за пренос на ризикот на пазарот на реосигурување е понизок од трошокот за „поврзување” на капиталот според капиталните барања за обезбедување на солвентноста, поради фактот што е потребна поголема способност на реосигурителите за ефикасна диверзификација на ризиците.

Регулирањето на солвентноста пред 2016 година, освен во Швајцарија, Ирска, Велика Британија, Холандија и во Луксембург, не признаваше алтернативни начини на пренесување на ризиците во доменот на намалување на барањата за капитал, како што е случајот со реосигурувањето. Унапредувањето на новата рамка за регулирање на солвентноста на ниво на ЕУ, односно воведување на Солвентност II во јануари 2016 година, ќе има позитивен ефект врз развојот на алтернативните форми на трансфер на ризиците за осигурување, со оглед дека со оваа регулатива, како и со претходната - Солвентност I, сите форми на трансфер на ризикот, има услов осигурените да бидат во

можност да докажат дека навистина придонесуваат за намалување на ризиците во сопствените портфолија. Развивањето на алтернативен пренос на ризик на пазарот на капитал како надополнување на традиционалниот пренос на овие ризици на пазарот на реосигурување и ретроцесија е во интерес не само на осигурителниот сектор, туку и на целокупните национални економии, и имајќи ги предвид искуствата на развиените пазари во нивната употреба, кои укажуваат дека примената на овие инструменти позитивно влијае на развојот на пазарот на осигурување и на пазарите на капитал. Ова е посебно нагласено во услови на недоволна развиеност на домашната економија на земјите во развој и нивниот висок платен дефицит, на кој негативен ефект е извршен и излив на премии врз основа на ризици преку домашни друштва за реосигурување, на друштва за реосигурување во странство. Имајќи ги предвид искуствата на развиените земји, токму домашните друштва за реосигурување, кои префрлаат најголем дел од прифатените ризици во странство и кои имаат најсоодветен увид во ризиците и потребите на домашниот пазар на осигурување, може да имаат клучна улога во развојот на овие инструменти. Развивањето на алтернативни трансфери на ризици на осигурување на домашниот пазар на капитал ќе овозможи позитивен ефект врз платниот биланс, бидејќи преку намалување на ризиците за пренесување на ризикот во странство би се спречило ослободување на премиите за осигурување. Исто така, развојот на овие инструменти ќе овозможи развој на домашниот пазар на капитал, благодарение на подобрувањето на понудата на расположливи финансиски инструменти, кои на инвеститорите, меѓу кои и домашните компании за осигурување, се достапни, со што ќе се подобрат можностите за диверзификација на ризиците во инвестициските портфолија, што ќе резултира со привлекување на поголем број на инвеститори од земјата и странство. Позитивните влијанија на пазарот на осигурување, пазарот на капитал и билансот на земјата, како што покажуваат искуствата на развиените пазари, ќе имаат силно влијание врз развојот на секоја национална економија во целина, а кои пак би влијаеле на развојот на пазарот на осигурување, со оглед на тоа што со зајакнување на економската развиеност расте и осигурувањето од ризиците благодарение на зголемувањето на куповната моќ и интересите на бизнисите и на луѓето за осигурување на животот и имотот.

Во наредниот период може да се очекува и понатамошен развој на примената на овие инструменти, имајќи ги предвид трендовите на нивното континуирано зголемување. Со

една страна, зголемената можност за појава на катастрофални настани со сè поголемите негативни последици за компаниите за осигурување реосигурување во поглед на големината на потребниот капитал за финансирање на такви ризици, ќе ги поттикне и осигурителите и реосигурителите да се применат повеќе решенија за пренос на ризиците на осигурување.

Од друга страна, можноста за остварување на релативно високи приноси на вложувања во инструменти поврзани со ризици за осигурување кои не се реорганизирани со други пазарни ризици е причина за зголемената привлечност на овие инструменти за инвеститорите на капиталот, што е потврдено со зголемувањето на пласманите во овие инструменти во споредба со кредитната криза во текот на 2007 година и 2008 година. Очекуваме дека учеството на овие механизми за пренесување на ризикот на осигурување, комплементарно со традиционалното реосигурување и ретроцесиите, ќе се зголемува континуирано во иднина. Нивниот раст првенствено ќе зависи од соодветната транспарентност и изразување на катастрофилните штети и нивните последици на пазарот на осигурување и реосигурување.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Aaron, H. J.: „The Social Insurance Paradox”, *Canadian Journal of Economics and Political Science*, Vol. 32, 1966.
2. Adams, M.; Andersson, J.; Andersson, L.; Lindmark, M.: „The Historical Relation between Banking, Insurance, and Economic Growth in Sweden: 1830 to 1998”, *NorgesHandelshøyskole, Department of Economics Discussion Paper SAM*, 26, 2005.
3. Allen, F.; Santomero M.: „The Theory of Financial Intermediation“, The Wharton School, University of Pennsylvania, 1996.
4. Allen, F.; Santomero M.: „What do Financial Intermediaries do?“, The Wharton School, University of Pennsylvania, 1999.
5. Arellano M., Bond S.: „Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and an Application to Employment Equations“, *Review of Economic Studies*, 1991, Vol. 58, No. 2, pp. 277-297.
6. Arellano M., Bover O.: “Another Look at the Instrumental Variable Estimation of Error-Components Models”, *Journal of Econometrics*, 1995, Vol. 68, No. 1, pp. 29-51.
7. Arena M.: “Does Insurance Market Activity Promote Economic Growth? A Cross-Country Study for Industrialized and Developing Countries”, *World Bank Policy Research Working Paper 4098*, 2006.
8. Arestis, P.; Demetriades, P.: „Financial Development and Economic Growth: Assessing the Evidence“, *Economic Journal*, 107(442): 783-799, 1997.
9. Baudino, P.; Caviglia, C.; Dorucci, E.; Pineau, G.: „Financial FDI to the EU Accession Countries“, ECB, Paper submitted to Working Group Members, BIS CGFS (Bank for International Settlements Committee on the Global Financial System), <http://www.bis.org/publ/cgfs22ecb.pdf>, 2004.
10. Beale, L.; Ferrando, A.; Hördahl, P.; Krylova, E.; Monnet, C.: „Measuring Financial Integration in the Euro Area“, ECB, Occasional Paper no. 14, April, <http://www.ecb.int/pub/pdf/scopes/ecbocp14.pdf>, 2004.
11. Beck, T.; Demirgüç-Kunt, A.; Levine, R.: „Law and Finance: Why does Legal Origin Matter?“, *Journal of Monetary Economics*, 46: 31-77, 2003.

12. Beenstock, M.; Dickinson, G.; Khajuria, S.: „The Relationship between Property-Liability Insurance Penetration and Income: An International Analysis“, The Journal of Risk and Insurance, 55(2): p.259 – 272, American Risk and Insurance Association, 1988.
13. Blum, D.; Federmair, K.; Fink, G.; Haiss, P.: „The Financial-Real Sector Nexus: Theory and Empirical Evidence“, IEF Working Paper No. 43, Research Institute for European Affairs, University of Economics and Business Administration Vienna, <http://fgr.wu-wien.ac.at/institut/ef/nexus.html>, 2002.
14. Boon, Tan K.: „Do Commercial Banks, Stock Market and Insurance Market Promote Economic Growth? An analysis of the Singapore Economy“, working paper of the School of Humanities and Social Studies, Nanyang Technological University, 2005.
15. Bosworth, Barry, P.; Collins, S.: „The Empirics of Growth: An Update, Draft working Paper“, Brookings Institution, Georgetown University, 2003.
16. CEA (Comité Européen des Assurances), 2006. „The Contribution of the Insurance Sector to Economic Growth and Employment in the EU“, <http://www.cea.assur.org> (referred on 22/02/2009)
17. Claessens S.; Laeven, L.: „Financial Development, Property Rights and Growth“, CEPR Discussion Paper 3295, 2002.
18. Ćurak M.; Lončar S.; Poposki K.: „Insurance Sector Development and Economic Growth in Transition Countries“, International Research Journal of Finance and Economics ISSN 1450-2887 Issue 34, 2009.
19. Davis, E. Ph.; Hu, Y.: „Is there a Link between Pension-fund Assets and Economic Growth? – A Cross-Country Study“, Public Policy Discussion Papers from Department of Economics and Finance, Brunel University, Uxbridge, Middlesex UB8 3PH, England, 2004.
20. Dejan Erić *Finansijska tržišta i instrumenti* /2. izmenjeno i dopunjeno izd.-Beograd; Čigoja štampa/ 2003. str. 133
21. Easterly, W.; Levine, R.: „What have we Learned from a Decade of Empirical Research on Growth? It’s not Factor Accumulation: Stylized Facts and Growth Models“, The World Bank Economic Review, 15(2): 177-219, 2001.
22. ECB, 2005b, „The Intermediation Role of Insurance Corporations and Pension Funds and Its Impact on Monetary Developments“, ECB Monthly Bulletin June 2005: 17-19.
23. General Insurance – Benjamin B 1997 London

24. Gerber H.U. „Life Insurance Mathematics”, Swiss Association of Actvaries, Zurich 1997 год
25. Kenneth Black, Jr., Harold D, Skipper, Jr, Life& Health Insurance, thirteenth edition, Prentice Hall, 2000, стр. 57
26. Kočović, J I Šulejić, P, Principles of Risk Menagement and Incurance, eghth edition, Addison Wesley, 2003, стр. 541
27. Prof. dr Wolfgang ROHRBACH* Problemi i šanse životnog osiguranja – „kraljevske” vrste osiguranja
28. Prof. dr.Veselin Avdalović, Osiguranje, Beograd, 2007
29. Rational Reinsurance Buying, Golden N.
30. Reinsurance – R.L. Carter 1979
31. Reinsurance Fundamentals: Treaty and Facultative – Ross Phifer
32. Reinsurance in Practice – Robert Klinn 1981
33. Risk theory and reinsurance Griselda Deelstra
34. Swiss Re: „Profitability of the Non-Life Insurance Industry: It’s Back to Basics Time“, sigma #5/2001, Zürich.
35. The Law of Reinsurance – Colin Edelman 2005
36. Александар Д-р Николовски: „Осигурување во бизнисот”, Факултет за општествени науки ФОН, Скопје, 2005 год.
37. Александар Д-р Николоски: „Осигурување и реосигурување”, Скопје, 1997 год.
38. АСО – Агенција за супервизија на осигурување www.aso.mk
39. Вовед во осигурувањето - Проф. Д-р Братислав Милошевиќ, Факултет за Туризам и Угостителство – Охрид
40. Гордана Витанова, Животното осигурување како заштеда и дополнителен извор на приходи, Еквилибриум бр. 5, Економски факултет – Прилеп, Прилеп, 2011 год. стр. 15
41. Грубишиќ, З.: „Основи финансиски тржишта”, Унивезитет „Браќа Кирик”, Београд, 2008 год.
42. Дејан Д-р Шошкиќ: „Хартије од вредности, управљање портфолијом и инвестициони фондови”, Економски факултет, Белград, 2000 год.

43. Д-р Ристо Фотов ЕКОНОМСКИ АСПЕКТИ НА ОСИГУРУВАЊЕТО, Д-р.Антонио Тасиќ, „Осигурување на лица, посебно осигурување на живот во нашите сегашни услови”. Симпозиски реферат, Трогир, 1975 стр. 14.
44. Д-р.Стевчо Мечески „Анализа на процесот на донесување маркетинг деловни одлуки во компаниите за осигурување”, Факултет за туризам и угостителство-Охрид, 2012 год.
45. Економика осигурања – Сања Андријашевиќ, Владими Петрановиќ Загреб 1999
46. Елиќ Д.Д: „Финансиска тржишта и инструменти”, III измењено и допуњено издање, Белград, 2003 год.
47. Емет Д-р Ј. Воган и Тереза Воган: „Основи на ризикит и осигурувањето”, Превод, Влада на Република Македонија, 2011 година
48. Жарко Д-р Ристиќ и Слободан Д-р Комазечи: „Берзе и берзанско пословање”
49. ЖИВОТНО ОСИГУРУВАЊЕ Автор: Асистент м-р Марјан Габеров (Европски универзитет Р. М. – Факултет за правни науки) Април, 2015 г.
50. ИЗВЕШТАЈ за работењето на друштвата за осигурување за периодот 1.1-31.12.2017, АСО 2018
51. Јовановски проф. д-р Тихомир, “Економика на осигурување” - Економски факултет – Скопје, 2005
52. Крстановски Миладин, „Осигурително право”, Факултет за туризам и организациони науки-Охрид, 2007 година, стр.32
53. Љупчо Трпески, Банкарство и банкарско работење (прво издание), Економски Факултет - Скопје, 2009, стр. 201.
54. Љупчо Трпески, Банкарство и банкарско работење (прво издание), Економски Факултет - Скопје, 2009, стр.199.
55. М-р Марија Амповска, Правна рамка на договорот за осигурување на живот во Р. Македонија
56. Методологија на научно истражување – Проф. Д-р Лилјана Батковска, Факултет за Туризам и Угостителство, Охрид
57. М-р. Мимоза Христовска „Меѓусебното влијание на развојот на осигурување и економски раст-развиени земји и земји во развој”, Факултет за туризам и угостителство-Охрид, 2012 год.
58. Национална средина, разлика помеѓу домашен бруто производ и финалната потрошувачка

59. Неки аспекти делатности реосигурања и уговора о реосигурању – проф. Д-р Слободан Јовановиќ, Европска ревизија за реосигурање
60. Осигурање - проф. Д-р Јелена Ковачевиќ, Белград, Србија
61. Осигурање - проф. Д-р Миро Штрипиќ - Сплит, Хрватска
62. Осигурање и Реосигурање - Владимир Милетиќ, Загреб
63. Осигурање и Реосигурање Д-р Миле Биједиќ
64. Осигурување и Реосигурување - Д-р Александар Николовски
65. Основи осигурања и реосигурања – проф.Д-р Марковиќ Б, проф- Д-р Кузманович Б, Београд 2009
66. Проф. д-р Ристо Фотов М-р Катерина Фотова ОСИГУРУВАЊЕ Штип, 2014, http://eprints.ugd.edu.mk/11827/1/Osiguruvanje_Fotov%20kniga.pdf
67. Проф. Д-р. Братислав Милошевиќ: „Животно и здравствено осигурување”, Факултет за туризам и угостителство-Охрид, 2010 година, стр. 52.
68. Ризик и осигурување (напредно ниво) – Проф. Д-р Братислав Милошевиќ, Доц. Д-р Ивица Смиљковски, Факултет за Туризам и Угостителство – Охрид 2010
69. Сашо Арсов, Финансиски менаџмент, Економски Факултет - Скопје, 2008, стр. 181.
70. Симоновиќ Д-р М.: „Монетарне јавне финансије”, Економски факултет, Приштина, 2000 год.
71. Стакиќ Д-р Б.: „Меѓународне финансиске институције”, Унервезитет Singidunum, Белград, 2012 год.
72. Стакиќ Д-р Б.: „Меѓународно финансијско осигурање”, Југославија публик, Белград, 1988 год.
73. Стојановиќ Д-р Д.: „Меѓународне финансије у Глобалној економији”. Економски факултет, Сараево, 2000 год.
74. Техника осигурања и реосигурања – проф д-р Класиќ К, Загреб
75. Технике осигурања и реосигурања – Иво Андријаниќ, Загреб 2002
76. Тихомир Д-р Јовановски: „Монетарна економија”, „Мисла”, Скопје, 1995 год.
77. Тихомир Д-р Јовановски: „Финансиски пазар”, „Економски центар”, „Екопрес”, Скопје, 1994 год.
78. Тихомир Д-р Јовановски: „Економика на осигурување” (Второ изменето и дополнето издание), „ЕМК” Скопје, 2005 год.
79. Угоров о реосигурању за упоредно право, Јанковец И. Београд 1968

80. Управување со ризици во осигурување – Проф. Д-р Вера Карацова, ФТУ Охрид, 2008
81. Цветкоски Горан, „Инвестициските фондови и ефикасноста на пазарот на капитал”, Магистерски труд, Економски Факултет, Прилеп, 2014, стр. 12.
82. Часопис Осигурање 2004 Реосигурање, Загреб

➤ **Интернет извори:**

1. <http://cro.mk/>
2. <http://panoptikum.mk/pazar-na-kapital/>
3. <http://www.aso.mk/>
4. <http://www.cro.mk/>
5. <http://www.ekonomijaibiznis.mk/>
6. <http://www.mndbitola.mk/>
7. <http://www.nbrm.mk/>
8. <http://www.nibm.com.mk/>
9. <http://www.osiguruvanje.mk>
10. <http://www.winnerlife.mk/>
11. <http://www.winnerlife.mk/>
12. <https://bankarstvo.mk/>
13. <https://faktor.mk/>
14. <https://makfax.com.mk/>
15. <https://www.akademik.mk/>
16. <https://www.pravdiko.mk/>
17. <https://www.press24.mk/>
18. www.emagazin.com.yu